

Allas rätt till kunskap

Kortutbildade och vuxenutbildning

Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm

Författare: Shoresh Ibrahim & Petra Wårstam Larnhed

Education is not a preparation for life; Education is life itself.

John Dewey

Förord

Denna rapport är framtagen av Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Den behandlar ett utvecklingsområde av betydelse för ett socialt hållbart Stockholm och innehåller rekommendationer och åtgärder som staden kan vidta för att främja en sådan utveckling.

Stockholms stad inrättade Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm under 2015 med uppdraget att analysera skillnader i livsvillkor i kommunen och lämna förslag på åtgärder för en jämlik och socialt hållbar stad.

Kommissionens arbete bedrivs inom stadens förvaltningsorganisation och organiseras utifrån fyra utpekade utvecklingsområden. Enligt direktiv ska kommissionens arbete vila på vetenskaplig grund och genomföras i samverkan med fristående forskare. De forskare som kopplas till kommissionen ska ta fram vetenskapliga underlag med förslag till åtgärder inom avgränsade fördjupningsområden.

I framtagandet av denna rapport har sådana underlagsrapporter och andra vetenskapligt grundade underlag varit en viktig utgångspunkt. Rapporten utgår därutöver från erfarenheter i stadens egna verksamheter och lärdomar från andra städer och regioner. Framtagna rekommendationer och åtgärder rör huvudsakligen frågor som kommunen har rådighet över.

Sammanfattning

Stockholms arbetsmarknad präglas i hög grad av arbeten med stort kunskapsinnehåll och som är inriktade mot kvalificerad tjänsteproduktion. Detta innebär att utbildning har fått en allt större betydelse för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden med trygga anställningsvillkor. De som har svårast att etablera sig på arbetsmarknaden är stockholmare utan gymnasieutbildning; arbetslösheten är som störst i denna grupp.

Mot bakgrund av detta är temat för denna rapport: hur personer utan gymnasieutbildning, kortutbildade, kan rekryteras till stadens vuxenutbildning och fullfölja studierna i syfte att stärka sina förutsättningar på arbetsmarknaden.

I arbetet med föreliggande rapport har utmaningar identifierats, både för den enskilda individen och för stadens organisation.

För att staden ska lyckas med att rekrytera kortutbildade behöver det uppsökande och motiverande arbetet utvecklas ytterligare och studie- och yrkesvägledningen stärkas. För många kortutbildade kan dessutom möjligheterna till ekonomisk försörjningen utgöra ett hinder för att söka sig till studier då till exempel personer med försörjningsstöd inte får studera med bibehållet stöd

När den kortutbildade väl är inne i studier krävs det att studierna är upplagda på ett sätt som passar den studerande och att denne får det stöd som behövs för att klara studierna. Vuxenutbildningen ska sträva efter flexibla lösningar gällande organisation, arbetssätt och studieformer utifrån individens behov och förutsättningar, men för personer med kort utbildning, särskilt de som har en förgymnasial utbildning kortare än nio år, kan de flexibla lösningarna försvåra studierna.

För att möta studerandes olika behov finns det inom ramen för vuxenutbildningen olika stödfunktioner. Dessa behöver utvecklas och kompletteras för att särskilt stödja kortutbildade utifrån deras specifika behov.

Under de senaste åren har antalet elever inom vuxenutbildningen ökat och de har i många fall mer komplexa behov. Det ställer krav på staden att säkerställa att det finns tillräckligt många lärare och att dessa har den kompetens som krävs.

Inom staden finns det ett pågående utvecklingsarbete för att förbättra utbildningen för vuxna. Utöver detta lämnas förslag på rekommendationer och åtgärder för att få fler kortutbildade att välja och genomföra studier.

För att höja utbildningsnivån hos kortutbildade och stärka deras ställning på arbetsmarknaden föreslås en långsiktig och sammanhållen satsning på gruppen kortutbildade. Satsningen innehåller bland annat insatser som: förstärkt och samordnad uppsökande verksamhet för att nå flera som står utanför systemet idag, utveckling av mottagandet, stärkt studie- och yrkesvägledning, program för kompetensutveckling av lärare, öka användningen av informations- och kommunikationsteknologi, stärka möjligheterna till stöd på modersmål och stärka samarbetet med akademien.

Därutöver föreslås det att ett pilotprojekt i form av ett sammanhållet program för kortutbildade där studier- och arbetsmarknadsinsatser kombineras ska genomföras. I utvecklandet av programmet ska nya undervisningsformer prövas och den didaktiska utformningen vara anpassad för kortutbildade och utbildningen ska särskilt inkludera läs- och skrivförståelse, matematik samt datoranvändning. De studerande ska kontinuerligt under utbildningstiden ha tillgång till studie- och yrkesvägledning, modersmålstöd, modersmålsundervisning, och hälsoaktiviteter. I ett nära samarbete med arbetsgivare ska den studerande matchas mot arbetsgivare för praktik eller anställning.

Staden föreslås även utreda möjligheten att införa en form av finansieringsstöd som möjliggör för personer som inte har motsvarande grundskoleutbildning att få ekonomiskt stöd under studier på grundläggande nivå inom vuxenutbildningen.

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	4
1. Introduktion	7
1.1 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm	7
1.2 Arbete och inkomst	8
1.3 Kortutbildade och vuxenutbildning	9
1.4 Rapportens framtagande	10
1.5 Disposition	11
2. Den kommunala vuxenutbildningen	12
2.1 Vuxenutbildningens uppdrag	12
2.2 Vuxenutbildningens delar	14
2.3 Finansiering av studier	16
2.4 Framtida utmaningar	16
3. Kortutbildade i Stockholms stad	19
3.1 Kortutbildade – en översikt	19
3.2 Kortutbildades etablering på arbetsmarknaden	21
3.3 Kortutbildade och ohälsa	25
3.4 Kortutbildade inom vuxenutbildningen	27
3.5 Sammanfattning	28
4. Den kommunala vuxenutbildningen i Stockholms stad	29
4.1 Utmaningar och utvecklingsarbete inom Stockholms stad	31
4.1.1 Få fler att välja studier	32
4.1.2 Fler ska klara sina studier	39
4.1.3 Sammanfattning	45
5. Rekommendationer och åtgärder	46
5.1 Få fler kortutbildade att välja studier	47
5.2 Möjliggör för fler kortutbildade att fullfölja studier	50
5.3 Stärka vuxenutbildningens medborgerliga och demokratiskt uppdrag	52
5.5 Förstärk uppföljning och utvärdering	54
5.6 Stärk samverkan med Arbetsförmedlingen	55
	55
Bilaga	56
Litteraturförteckning	56

1.Introduktion

1.1 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm

Stockholms stads budget för 2015 slår fast att utvecklingen mot ett mer delat Stockholm ska vändas. Att Stockholm ska vara en sammanhållen stad utgör ett av fyra inriktningsmål fram till 2018. Kommunfullmäktige i Stockholms stad beslutade inför 2015 att tillsätta en kommission som ett led i att förverkliga denna ambition. Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm har fram till och med 2017 uppdraget att analysera skillnader i livsvillkor och föreslå åtgärder för hur Stockholms stad kan minska dessa skillnader och främja en socialt hållbar utveckling i staden.

Det innebär att kommissionen ska tillhandahålla Stockholms stad med verktyg för budgetstyrning och -uppföljning, prioritering och genomförande av åtgärder som fördelar samhällets resurser på ett sätt som möjliggör för fler att förverkliga sina liv genom studier och arbete. Åtgärderna ska också bidra till att ge alla stockholmare tillgång till goda och trygga livsmiljöer och stärka den sociala sammanhållningen och delaktigheten i samhället.

Ett mål med kommissionen är att redan under arbetets gång kunna gå från analys till verkställande av åtgärder. För att möjliggöra det leds arbetet av utsedda utvecklingsledare inom förvaltningsorganisationen. Genom fördjupningar tas åtgärder fram fortlöpande som sedan kan integreras i ordinarie processer för ledning och styrning. Arbetet organiseras kring följande fyra utvecklingsområden:

- Uppväxt och utbildning
- Arbete och försörjning
- Boende och stadsmiljö
- Demokrati och trygghet

Kommissionens arbete ska enligt direktiv också vila på vetenskaplig grund och genomföras i samverkan med fristående forskare. De forskare som kopplas till kommissionens arbete ska ta fram vetenskapliga underlag med förslag till åtgärder inom avgränsade fördjupningsområden som bidrar till att stärka den sociala hållbarheten i Stockholm.

En viktig del av kommissionens arbete är också att bidra till öppen och allsidig dialog om sociala skillnader i Stockholm. Därför

kommer kommissionen att arrangera föredragningar, seminarier och konferenser kontinuerligt.

1.2 Arbete och inkomst

För att människor ska kunna förverkliga sina ambitioner i livet är möjligheterna till förvärvsarbete med riktiga anställningsvillkor och en rimlig inkomst en av de viktigaste faktorerna. Att kunna försörja sig själv och sina närstående genom förvärvsarbete ger möjlighet till ett bättre liv på många sätt. Arbete handlar om arbetsgemenskap, om möjligheten att utvecklas och känna att man bidrar till det gemensamma, men också om frihet och ökad egenmakt.

Det finns en stark korrelation mellan utbildningsnivå, sysselsättningsgrad och inkomst. Personer med lägre utbildningsnivå har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden och kan därmed uppleva större svårigheter att påverka den egna livssituationen. Att inte ha ett arbete är starkt korrelerat med stress och ohälsa. Att vara kortutbildad påverkar också den efterkommande generationens livschanser. Forskningen visar att det finns ett tämligen stabilt samband mellan elevprestationer och den socioekonomiska bakgrunden eller mer specifikt föräldrars utbildningsnivå. Föräldrars utbildningsnivå och kulturella kapital¹ har fått ökad betydelse för elevers skolresultat.²

Utbildningsnivå har fått en allt större betydelse för möjligheterna att etablera sig på arbetsmarknaden, framförallt i större städer. Stockholms arbetsmarknad är växande och dynamisk med stor näringslivsbredd. Under de senaste 20 åren har näringslivet fått ett ökat kunskapsinnehåll och blivit mer inriktat mot kvalificerad tjänsteproduktion. Emellertid finns en matchningsproblematik där branscher och företag har svårt att rekrytera personer med specialistkunskaper samtidigt som många står utanför Stockholms arbetsmarknad. Det senaste decenniet har efterfrågan på personer med någon form av eftergymnasial utbildning ökat betydligt på arbetsmarknaden, medan efterfrågan på personer med enbart grundskola eller en gymnasial utbildning har minskat. Denna trend förväntas förstärkas i framtiden.

¹ Kulturellt kapital är en del av de symboliska kapital som är beskrivna av Pierre Bourdieu. Kulturellt kapital innefattar bland annat förekomsten av kulturella aktiviteter, till exempel tillgång till böcker, dagstidningar, uppslagsverk, musik, teater och film etc., samt kulturell kommunikation, som handlar om hur ofta elevernas föräldrar diskuterar bland annat politiska och sociala frågor, samt böcker och filmer med sitt barn.

² Skolverket, till exempel Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer (09:1127), 2009

I Stockholms stad är arbetslösheten störst bland personer med högst förgymnasial utbildning. De kortutbildade har både lägre förvärvsfrekvens och svårare att etablera sig på arbetsmarknaden än dem med längre utbildning.

Inom staden finns det stora skillnader i utbildningsnivå. Drygt hälften av alla stockholmare har påbörjat högre studier tre år efter studentexamen. Samtidigt saknar 30 procent av 20-åringarna en fullständig gymnasieutbildning. I vissa stadsdelar har ungefär 80 procent av befolkningen eftergymnasial utbildning medan det i andra stadsdelar är mellan 20 och 30 procent.

För att möta dessa utmaningar har Stockholms stad i *Vision 2040 - Ett Stockholm för alla*, formulerat målbilden om en socialt, ekonomiskt, ekologiskt och demokratiskt hållbar utveckling. Det innebär bland annat att Stockholm ska ha en välfungerande arbetsmarknad med hög sysselsättning. Stadens vision möts upp i kommunfullmäktiges budget med bland annat målen ”I Stockholm är det enkelt att utbilda sig genom hela livet” och att ”Fler jobbar, har trygga anställningar och försörjer sig själva”.

1.3 Kortutbildade och vuxenutbildning

Ämnet för denna rapport är kortutbildade – personer utan gymnasial utbildning – och den kommunala vuxenutbildningen. Som redan konstaterats påverkar utbildningsnivå starkt möjligheterna att etablera sig på Stockholms arbetsmarknad. Personer som inte har fullföljt gymnasiet har betydande svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden och få en trygg anställning. I förlängningen får det konsekvenser på kortutbildades hälsa och välbefinnande, men också på deras barns framtida livschanser. Att genom utbildning stärka kortutbildades ställning på arbetsmarknaden är således viktigt för att främja en socialt hållbar utveckling i Stockholm.

I rapporten definieras ”kortutbildade” som personer utan gymnasial eller eftergymnasial utbildning. Gruppen är i sig således mycket diversifierad och inbegriper såväl unga som har hoppat av gymnasiet, äldre med enbart folkskoleutbildning och nyanlända med kort eller ingen utbildning alls.

I rapporten undersöks de utmaningar som gruppen kortutbildade möter i relation till vuxenutbildningen. Syftet är att identifiera hur Stockholms stad kan få fler kortutbildade att söka sig till vuxenutbildningen och klara av studierna. Utgångspunkten är att om en kortutbildad person höjer sin kunskaps- och utbildningsnivå

kan dennes ställning på arbetsmarknaden stärkas. Nyckeln till den svenska arbetsmarknaden är färdigheter och det finns en tydlig korrelation mellan formell utbildning och färdigheter.³ I rapporten föreslås åtgärder som kan komma att gynna gruppen kortutbildade som helhet, och inbegriper inte åtgärder riktade mot enskilda undergrupper. Detta eftersom det finns strukturella utmaningar inom vuxenutbildningen som är relevanta för kortutbildade generellt. För att kunna lämna förslag på åtgärder som i högre grad är riktade till specifika undergrupper behöver ytterligare kunskap inhämtas om dessa grupper. Rapporten behandlar heller inte generella arbetsmarknadsutmaningar för kortutbildade eller lämpliga arbetsmarknadsinsatser.

Begreppet vuxenutbildning inbegriper i denna rapport både den kommunala vuxenutbildningen, komvux, och utbildning i svenska för invandrare, sfi.

1.4 Rapportens framtagande

Ansvarig för rapportens framtagande är Shores Ibrahim, utvecklingsledare för utvecklingsområdet Arbete och försörjning inom Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Rapporten har författats av Petra Wårstam Larnhed, controller på arbetsmarknadsförvaltningen, och Shores Ibrahim.

I arbetet har Andreas Fejes, professor i vuxenpedagogik vid Linköpings universitet, engagerats. Fejes har sammanställt ett vetenskapligt underlag i syfte att ge en överblick av den forskning som finns kring vuxenutbildningen och kortutbildande. Underlagsrapporten återfinns som bilaga till rapporten (bilaga 1).

För att erhålla fördjupad kunskap om gruppen kortutbildade i Stockholms stad har ny statistik från Statiska centralbyrån (SCB) beställts och analyserats av Sweco. Även detta underlag återfinns som bilaga till rapporten (bilaga 2). Vidare har insatser inom Stockholms stads arbetsmarknadsförvaltning riktade mot målgruppen kortutbildade sammanställts, för att kunna ge en samlad bild över dessa.

Därutöver har relevanta statliga och kommunala utredningar och rapporter beaktats. Ett flertal intervjuer med personer som arbetar med målgruppen har genomförts. Arbetsmarknadsförvaltningens ledning och nyckelpersoner som arbetar med målgruppen har också

³ Långtidsutredningen 2015 (SOU 2015:104), sid. 200-203

fått möjlighet att läsa rapporten för faktagranskning och för att framföra sina synpunkter.

1.5 Disposition

Rapporten är disponerad i fem kapitel. I det inledande kapitlet beskrivs utvecklingsområdet, denna rapports fördjupningsområde samt framtagandet av rapporten.

I kapitel två beskrivs vuxenutbildningens uppdrag och utveckling över tid. I detta kapitel finns också en presentation av vuxenutbildningen på grundläggande nivå, gymnasial nivå samt undervisning i svenska för invandrare. Kapitlet innehåller även en del om studiefinansiering. Kapitlet avslutas med ett avsnitt om generella utmaningar för vuxenutbildningen.

I det tredje kapitlet redovisas en kartläggning av gruppen kortutbildade i Stockholms stad, deras etablering på arbetsmarknaden, hälsa och deltagande i vuxenutbildningen. En beskrivning av vuxenutbildningens organisering i Stockholms stad samt de utmaningar och utvecklingsbehov som har identifierats görs i kapitel fem.

I det avslutande kapitlet presenteras rekommendation och förslag på åtgärder.

2. Den kommunala vuxenutbildningen

I detta kapitel beskrivs vuxenutbildningens uppdrag och hur det har förändrats genom åren samt syftet med vuxenutbildningens olika utbildningar: den grundläggande nivån, den gymnasiala nivån samt sfi. I kapitlet ges även en kortare beskrivning av förutsättningarna att få studiemedel för studier inom vuxenutbildningen.

Avslutningsvis ges en överblick av generella framtida utmaningar för vuxenutbildningen.

2.1 Vuxenutbildningens uppdrag

Målet för den kommunala vuxenutbildningen är att vuxna ska stödjas och stimuleras i sitt lärande. De vuxna ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling. Utgångspunkten för utbildningen ska vara den enskildes behov och förutsättningar. När det gäller kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå ska de som har lägst utbildningsnivå prioriteras.

Den kommunala vuxenutbildningen har tre funktioner: en kompensatorisk, en demokratisk/medborgerlig samt en arbetsmarknadsrelaterad funktion. Den kompensatoriska funktionen handlar om att ge vuxna som tidigare inte fått möjligheten till studier, eller det stöd som behövs för att få godkända betyg, en ny möjlighet till deltagande. Genom sin demokratiska och medborgerliga funktion ska elevernas ställning i samhällslivet stärkas samt bidra till deras personliga utveckling.

Arbetsmarknadsfunktionen handlar om att förbereda eleverna för framtida arbete. De senaste åren har starkt prioriterat arbetsmarknadsfunktionen. Detta har bland annat inneburit ett ökat samarbete med näringslivet och ett utökat utbud av olika yrkesutbildningar. Utbildningarna har främst syftat till att eleverna ska komma ut i arbete. På senare år har möjligheterna att kombinera arbetsmarknadsinsatser med studier utvecklats.

Den kommunala vuxenutbildningen infördes 1968 i syfte att överbrygga de växande utbildningsklyftorna i samhället, öppna möjligheter att i efterhand komplettera ungdomsskolan samt förse arbetsmarknaden med arbetskraft. Genom reformer på 1970-talet har vuxenutbildningen i högre grad fokuserat på kortutbildade och de som stod längst ifrån arbetsmarknaden, till exempel infördes rätt till obetald ledighet för studier.

Under 1980-talet infördes en läroplan för vuxenutbildningen (Lvux82), vilken tydliggjorde att vuxenutbildningen var något annat än barn- och ungdomsskolan. Under 1990-talet genomfördes flera reformer, bland annat till följd av den ekonomiska krisen som medförde en drastisk ökning av den öppna arbetslösheten. Skolan och den kommunala vuxenutbildningen decentraliserades genom kommunaliseringen av verksamheterna. Reformerna inom ungdomsskolan innebar en ny läroplan, Lpf94, vilken även kom att gälla vuxenutbildningen. Detta innebar att vuxenutbildningen och gymnasieskolan åter närmade sig varandra.

Lågkonjunktur under 1990-talet innebar att vuxenutbildningen kom att få en starkare roll som arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Den borgerliga regeringen tillsköt medel motsvarande 33 000 platser inom vuxenutbildningen. Satsningen stärktes ytterligare av den socialdemokratiska regeringens satsning på kunskapslyftet 1997-2002, med resurser motsvarande 100 000 studieplatser per år. Framförallt kunskapslyftet hade en central roll i att ge vuxna som endast hade tvåårig gymnasieutbildning, en treårig sådan. Detta skedde i samband med att flera program inom den då nya gymnasieskolan hade förlängts från två till tre år.⁴

Vuxenutbildningen har de senaste åren varit föremål för ytterligare reformer och utredningar. Bland annat har det genomförts förändringar inom sfi som innebär att skolformen upphör som egen skolform och blir en utbildningsform inom komvux. Detta i syfte att utöka flexibiliteten och möjligheterna att läsa sfi parallellt med exempelvis grundläggande vuxenutbildning.⁵ Den grundläggande vuxenutbildningen utreddes under 2013 och utredningens förslag syftade till att öka individanpassningen och effektiviteten inom komvux på grundläggande nivå. Bedömningen var att det nuvarande regelverket i huvudsak är tillräckligt och att det möjliggör en flexibel utbildning. Utredningen såg snarare behov av andra åtgärder än förändringar i styrdokumentet.⁶

Under 2015 har rätt till behörighetsgivande utbildning inom komvux utretts.⁷ I promemorian föreslås en utökad rätt att delta i komvux på gymnasial nivå i syfte att uppnå grundläggande och

⁴ Fejes A, Kortutbildade och vuxenutbildning – en kunskapsöversikt sid. 8

⁵ Ökad individanpassning – en effektivare sfi och vuxenutbildning (Prop. 2014/15:85)

⁶ Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå - en översyn för ökad individanpassning och effektivitet (SOU 2013:20)

⁷ Rätt till behörighetsgivande utbildning inom komvux (Ds 2015:60)

särskild behörighet till högskoleutbildning och yrkeshögskola. I promemorian föreslås också att bestämmelserna om urval till komvux på gymnasial nivå ska utvidgas till att även omfatta dem som har en längre tidigare utbildning. Dessutom ska gruppen vuxna med en svag ställning på arbetsmarknaden vara en av de grupper som prioriteras vid urvalet.

Yrkesprogramsutredningen har lämnat förslag som syftar till att stärka den gymnasiala yrkesutbildningens kvalitet och attraktionskraft, underlätta ungdomars övergång från skola till arbetsliv och förstärka den nationella kompetensförsörjningen. Det lämnas även förslag om förbättringar inom den yrkesinriktade vuxenutbildningen och inom yrkeshögskolan.⁸

De senaste åren har det allt mer, både på nationell och på lokal nivå, fokuserats på det livslånga lärandet. Regeringen har i budgetpropositionen för 2016 avsatt 537 miljoner kronor fr.o.m. 2017 för rätt till komvux. I Stockholms stads budget för 2016 ges arbetsmarknadsnämnden i uppdrag att ta fram ett program för livslångt lärande med syftet att öppna fler dörrar till utbildning för stockholmarna.

2.2 Vuxenutbildningens delar

Vuxenutbildningen består av kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå, vuxenutbildning på gymnasial nivå samt utbildning i svenska för invandrare. Nedan ges en kortare beskrivning av utbildningarnas syften.

Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå

Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå vänder sig till vuxna som saknar sådana kunskaper som normalt uppnås i grundskolan. Utbildningen syftar till att ge vuxna de kunskaper som behövs för att delta i samhälls- och arbetslivet samt möjliggöra fortsatta studier.

Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå bedrivs i form av kurser och för varje kurs finns det en kursplan.

Rätt att delta i grundläggande vuxenutbildning har vuxna från 20 år, och som:

- är bosatta i Sverige eller i de nordiska länderna
- saknar sådana kunskaper som barn och ungdomar får i grundskolan

⁸ Välja yrke (SOU 2015:97)

- har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen⁹

Utbildning på grundläggande nivå är en rättighetsutbildning. Det innebär att alla som är behöriga att läsa utbildningen också ska få en utbildningsplats från sin kommun.

Kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå

Syftet med kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå är att ge vuxna kunskaper på en nivå som motsvarar utbildningen i gymnasieskolan. Utbildningen vänder sig till vuxna som vill komplettera sin gymnasieutbildning, få sina kunskaper och sin kompetens validerad eller kanske byta yrkesbana. Den gymnasiala nivån är, med undantag för elever med examen från ett yrkesprogram, inte en rättighetsutbildning. Det innebär att kommunen ska anordna utbildning och bereda platser i mån av resurser.

Den kommunala vuxenutbildningen på gymnasial nivå bedrivs i form av kurser, inklusive gymnasiearbete, och har samma ämnesplaner och kunskapskrav som gymnasieskolan. Gymnasieexamen kan utfärdas i form av yrkesexamen eller högskoleförberedande examen för den som uppnått 2 400 gymnasiepoäng.

För att kunna antas till gymnasial vuxenutbildning krävs att den sökande är minst 20 år fyllda och:

- är bosatt i Sverige eller i de nordiska länderna
- saknar sådana kunskaper som utbildningen syftar till att ge
- har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen¹⁰

Utbildning i svenska för invandrare, sfi

Utbildning i svenska för invandrare är en kvalificerad språkutbildning som syftar till att ge vuxna personer med annat modersmål än svenska grundläggande kunskaper i svenska språket. Utbildning ska ge språkliga redskap för kommunikation och ett aktivt deltagande i vardags-, samhälls- och arbetsliv.

Kurserna inom utbildning i svenska för invandrare är inte jämförbara med någon språklig nivå inom grund- eller gymnasieskolans kurser i svenska som andraspråk, eftersom kursplanen är utformad utifrån en annan grund och ett annat perspektiv för att möta den vuxna eleven.

⁹ Skollag (2010:800)

¹⁰ Skollag (2010:800) och förordning (2011:1108) om vuxenutbildning

Rätt till utbildning i svenska för invandrare har den som är bosatt i landet, från och med andra kalenderhalvåret det år han eller hon fyller 16 år. Personen ska också sakna de grundläggande kunskaper i svenska språket som utbildningen syftar till att ge.

2.3 Finansiering av studier

Elever som studerar på komvux kan få studiemedel från och med hösten det år personen fyller 20 år. Studiemedel består av bidrag och lån, varav lånedelen är valfri. Hur mycket studiemedel eleven kan få beror på om denne studerar på heltid eller deltid och hur många veckor denne studerar. För att få studiemedel måste studieresultaten vara tillräckliga och studierna kan inte bedrivas på mindre än halvtid. Studiemedel kan beviljas för sammanhängande studier som pågår i minst tre veckor. För studier på grundskolenivå kan studiemedel på heltid beviljas i högst 40 veckor. För studerande som saknar slutbetyg eller motsvarande från grundskoleutbildning kan studiemedel dock beviljas i 80 veckor.

Studiemedel kan lämnas med två olika bidragsnivåer¹¹. Den generella bidragsnivån uppgår till 31,4 procent av studiemedlens totalbelopp och den högre bidragsnivån till 73,0 procent av totalbeloppet. För dem som väljer att låna är studiemedlens totalnivå densamma oavsett bidragets storlek. Den högre bidragsnivån kan lämnas från och med 25 års ålder och riktar sig främst till studerande på grundläggande nivå och gymnasial nivå som inte har sådan utbildning sedan tidigare. Studerande med barn kan få tilläggsbidrag och den som har arbetat före studierna kan få ett tilläggs lån.

Studier inom sfi berättigar inte till studiestöd.

2.4 Framtida utmaningar

Vuxenutbildningen står inför stora utmaningar. Det ökade antalet deltagare inom kommunal vuxenutbildning och sfi de senaste åren, och en ökad andel elever födda utomlands inom kommunal vuxenutbildning, ställer stora krav både på organisering och på lärare. Detta är utmaningar som Stockholms stad känner av redan idag. Antalet elever inom komvux i Stockholms stad har ökat med nästan 9 000 elever mellan åren 2008 och 2015. Ungefär hälften av eleverna är födda utomlands. Även inom sfi har antalet elever ökat

¹¹ Det generella bidraget är 2016 704 kronor per vecka och det högre bidraget är 1 639 kronor per vecka.

med nästan 9 000 elever under samma period.¹² I och med den ökande invandringen väntas fler studerande söka sig till både sfi och komvux.

För att kunna möta det ökande deltagarantalet behöver kommunerna säkerställa att det finns tillräckligt många lärare. De behöver även säkerställa att de lärare som rekryteras, och de som redan jobbar inom verksamheterna, har den kompetens som krävs för att möta deltagarna. Det handlar bland annat om kunskap om språkinläring, vuxenpedagogisk kompetens, frågor om att möta olika grupper av deltagare, men även om att möta elever som har olika former av funktionsnedsättning. Staden har mot denna bakgrund inlett ett arbete med att definiera läraruppgifter inom vuxenutbildningen och identifiera behov av kompetensutveckling.

Inom forskningen lyfts även upphandling som en generell framtida utmaning för vuxenutbildningen. Utifrån de krav lagstiftningen om offentlig upphandling ställer behöver kommunerna ha kompetens för att kunna göra väl underbyggda upphandlingar, samtidigt som det måste utvecklas ett väl fungerande kvalitetssäkringssystemen. Kommunerna behöver också ha strategier för att undvika låsningar och avbrott vid eventuella överklaganden. Formerna för upphandling kan även påverka lärares möjligheter till trygghet och kompetensutveckling, eftersom bland annat lagstiftningen ställer krav på avtalslängd.¹³

Forskningen lyfter fram att den alltmer efterfrågestyrd utformningen av vuxenutbildningen behöver diskuteras. Om utbildningarna i allt högre grad anpassas till vad som efterfrågas av arbetsmarknaden finns en risk att vuxenutbildningens demokratiska och medborgerliga funktion inte får plats i utbildningen. Utbildningarna ska även förbereda eleverna för ett vidare liv som samhällsmedborgare och stötta dem i sin personliga utveckling. Stockholm stad har till viss del uppmärksammat detta, särskilt inom insatser som har ett arbetsförberedande syfte. I dessa insatser inkluderas information om hur samhället och arbetslivet fungerar.

Antalet elever inom vuxenutbildningen ökar och ungefär hälften av deltagarna är födda utomlands. Fler elever har olika former av funktionsnedsättningar. Detta ställer andra krav på lärarna inom vuxenutbildningen, vilket innebär att huvudmännen i än högre grad

¹² Skolverkets jämförelsetal samt arbetsmarknadsnämndens verksamhetsberättelse 2015, dnr AMN 2015-0013.01.02

¹³ Fejes A, Kortutbildade och vuxenutbildning – en kunskapsöversikt sid 13

behöver ha strategier för kompetensutveckling och rekrytering. Likaså måste huvudmännen organisera utbildningarna på ett sätt som gör att elever väljer att påbörja studierna men också ges förutsättningar att fullfölja dem med gott resultat. Huvudmännen måste även utveckla utbildningarna så att eleverna efter genomförd utbildning har goda förutsättningar att etablera sig på arbetsmarknaden samtidigt som elevernas personliga utveckling främjas och möjligheterna att delta i samhällslivet stärks.

3. Kortutbildade i Stockholms stad

I detta kapitel beskrivs gruppen kortutbildade i Stockholms stad. I det inledande avsnittet ges en översikt av kortutbildade utifrån hur många de är, var de bor, kön etc. I avsnittet kortutbildades etablering på arbetsmarknaden ges en bild av kortutbildades situation på arbetsmarknaden utifrån andelen som arbetar, vilka branscher som är vanligast förekommande som arbetsgivare samt kortutbildades arbetslöshet. I kapitlet ges även en bild av kortutbildades hälsa samt uppgifter om kortutbildades deltagande i stadens vuxenutbildning.

3.1 Kortutbildade – en översikt

I Stockholms stad var tio procent i åldern 20-64 år kortutbildade 2013, motsvarande 57 000 personer. Under perioden 2008-2013 har andelen kortutbildade minskat med 1,6 procentenheter, vilket motsvarar en minskning på knappt 3 100 individer. Detta ska ses i relation till att befolkningen i åldrarna 20-64 år totalt sett har ökat i antal under perioden. Andelen kortutbildade är något lägre i Stockholms stad jämfört med riket, men även i jämförelse med Malmö och Göteborg.¹⁴

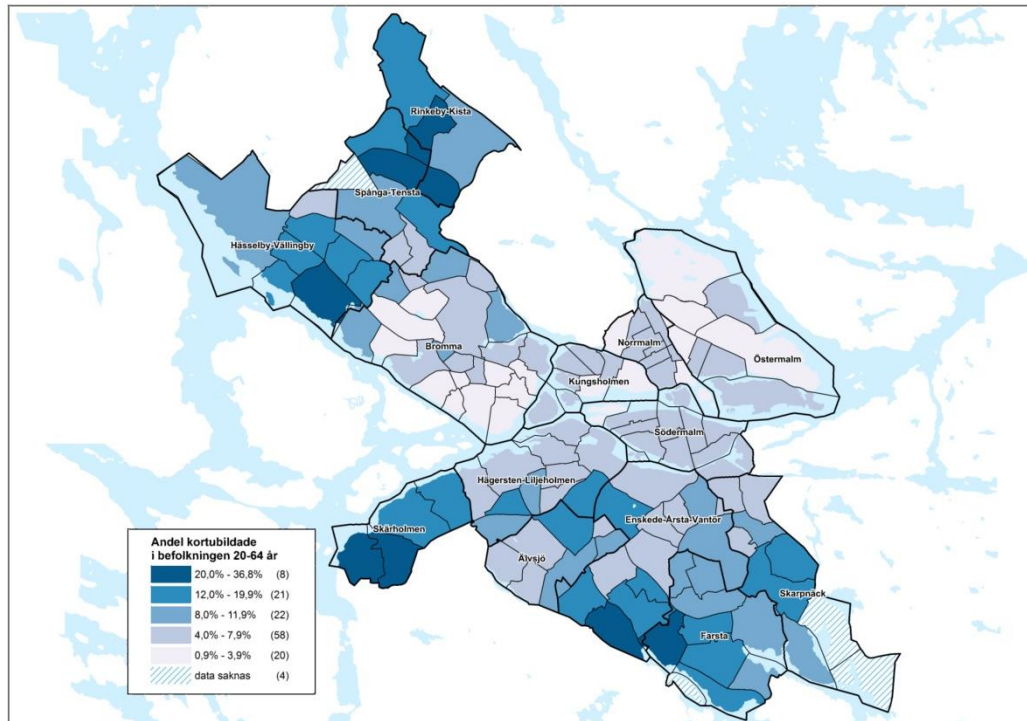
Geografiskt är kortutbildade i Stockholms stad i högre grad koncentrerade till socioekonomiskt svaga stadsdelar. I den inre staden, Bromma, Hägersten-Liljeholmen, till viss del Älvsjö och Enskede-Årsta-Vantör är andelen kortutbildade under åtta procent av befolkningen. I övriga Västerort och Söderort är andelen kortutbildade högre och i flera stadsdelar över tolv procent av befolkningen.

I en majoritet av Stockholms 133 stadsdelar har andelen kortutbildade minskat under perioden 2008-2013. Endast i sex¹⁵ stadsdelar har andelen kortutbildade ökat under samma period. Däremot har andelen kortutbildade överlag inte minskat i lika stor utsträckning i stadens yttre delar som i övriga staden.

¹⁴ SCB:s register Befolkningens utbildning version 2015-01-01
http://www.scb.se/sv/_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Utbildning-och-forskning/Befolkningens-utbildning/Befolkningens-utbildning/#c_undefined

¹⁵ Dessa är: Abrahamsberg, Djurgården, Eneby, Enskedefältet, Marieberg och Larsboda.

Figur 1. Andel kortutbildade i befolkningen 20-64 år per stadsdel och stadsdelsområde, Stockholms stad 2013

Källa: Sweco.

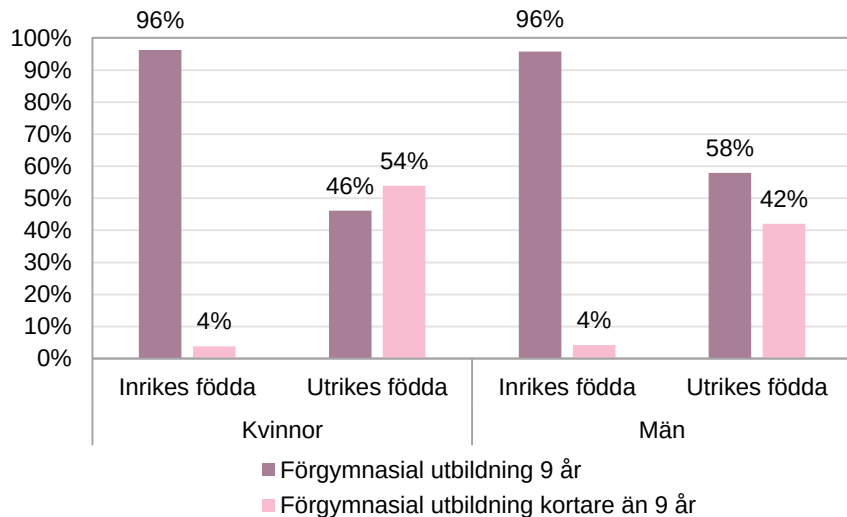
(Ur: Kortutbildade i Stockholms stad – en kartläggning av grupper och dess etablering på arbetsmarknaden, Sweco.)

Det är fler män än kvinnor som är kortutbildade i Stockholms stad. Av de kortutbildade i åldrarna 20-64 år är 57 procent män och 43 procent är kvinnor. För personer med gymnasieutbildning eller mer saknas skillnad mellan könen. Andelen kortutbildade är också större i de äldre åldersgrupperna, vilket delvis beror på att en del av de äldre har folkskoleutbildning.

Av samtliga stockholmare i åldrarna 20-64 år är 28 procent utrikes födda. I gruppen kortutbildade är nästan hälften utrikes födda, varav de flesta är födda i ett land utanför Europa.

Av de kortutbildade har 75 procent genomfört en nioårig förgymnasial utbildning och 25 procent har genomfört en förgymnasial utbildning kortare än nio år. Personer med en utbildning kortare än nio år är nästan uteslutande utrikes födda. Inom gruppen kortutbildade utrikes födda kvinnor har en majoritet kortare utbildning än nio år. För kortutbildade utrikes födda män är förhållandet det omvända; fler har en utbildning på nio år.

Figur 2. Längd på förgymnasial utbildning för kortutbildade 20-64 år fördelat på kön och bakgrund, Stockholms stad 2013

Källa: Sweco.

(Ur: Kortutbildade i Stockholms stad – en kartläggning av grupper och dess etablering på arbetsmarknaden, Sweco.)

Beroende på hur invandringen till Stockholms stad utvecklas kan antalet kortutbildade komma att öka och därmed andelen utrikes födda i gruppen kortutbildade. Värt att notera är samtidigt att den genomsnittliga utbildningsnivån bland deltagarna i Arbetsförmedlingens etableringsprogram har höjts den senaste tiden.¹⁶ Krig och konflikter i Syrien, Irak och Afghanistan kan innebära en ökad risk för att utbildningsväsendets förutsättningar i dessa länder försämras ytterligare. För Sveriges del kan detta i framtiden innebära att flyktingar från dessa länder kan komma att ha en kortare utbildningsbakgrund än vad som hittills varit fallet.

3.2 Kortutbildades etablering på arbetsmarknaden

Förvärvsarbete är en viktig indikator för hur etableringen på arbetsmarknaden ser ut. I Stockholms stad räknas 93 procent av den förvärvsarbetande befolkningen som etablerad på arbetsmarknaden.

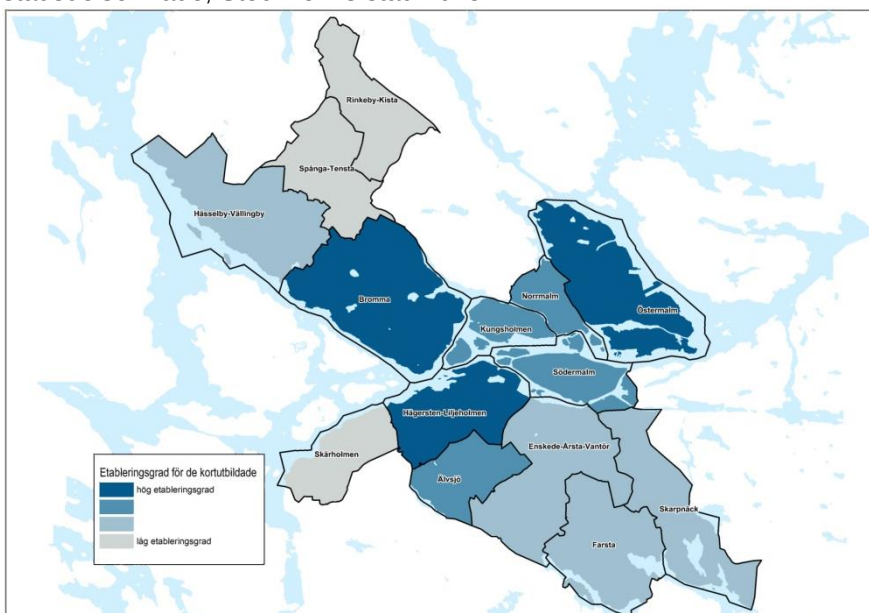
Etablerad på arbetsmarknaden är, enligt Statistiska centralbyrån (SCB), den person som har en viktad årsinkomst som är större eller lika med 60 procent av åldersgruppens medianvärde. Kortutbildade är i lägre grad etablerade på arbetsmarknaden jämfört med de med lägst gymnasieutbildning. Inom gruppen kortutbildade är de som

¹⁶ Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2015, Stockholms län – Prognos för arbetsmarknaden 2016, sid 38

har en nioårig utbildning i högre grad etablerade jämfört med kortutbildade med en utbildningslängd som underskrider nio år. Bland dem med en utbildning kortare än nio år finns ingen skillnad i etablering mellan inrikes och utrikes födda. Emellertid skiljer sig etableringsgraden mellan inrikes och utrikes födda i gruppen med en förgymnasial utbildning på nio år. I denna grupp är utrikes födda i lägre grad etablerade jämfört med inrikes födda.

Inom staden skiljer sig etableringsgraden bland kortutbildade mellan olika stadsdelsområden. Etableringsgraden är högst för kortutbildade på Östermalm, följt av Bromma och Hägersten-Liljeholmen. De tre stadsdelsområden med lägst etableringsgrad för kortutbildade är Rinkeby-Kista, Spånga-Tensta och Skärholmen. Intressant att notera är således att etableringsgraden bland kortutbildade är som lägst i de områden där koncentrationen av kortutbildade är som störst.

Figur 3. Etableringsgrad bland de kortutbildade 20-64 år per stadsdelsområde, Stockholms stad 2013

Källa: Sweco.

(Ur: Kortutbildade i Stockholms stad – en kartläggning av grupper och dess etablering på arbetsmarknaden, Sweco.)

I Stockholms stad förvärvsarbetar i genomsnitt 78 procent av befolkningen i åldrarna 20-64 år. Motsvarande andel för kortutbildade är cirka 60 procent. En högre andel av männen med kort utbildning förvärvsarbetar jämfört med kortutbildade kvinnor. Skillnaden mellan könen är betydande och uppgår till 13 procentenheter. Det kan jämföras med motsvarande skillnad mellan

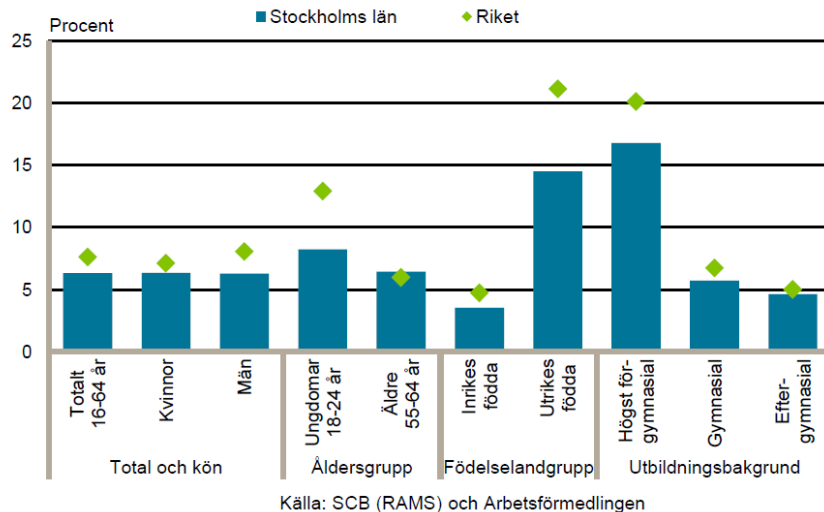
män och kvinnor med gymnasieutbildning eller högre, som inskränker sig till fyra procentenheter.

Kortutbildade i Stockholms stad arbetar främst i branscher inom den privata sektorn. De branscher där flest kortutbildade arbetar i är företagstjänster, handel, vård och omsorg samt hotell och restaurang. Totalt sett sysselsätter dessa branscher mer än hälften av stadens kortutbildade. Jämfört med personer med högre utbildningsnivå finns det en klart större representation av kortutbildade inom branscherna byggverksamhet, hotell och restaurang, transport och handel. Både handel och byggverksamhet har haft en stark tillväxt de senaste åren, men är förhållandevis konjunkturkänsliga. Det finns därmed en risk att kortutbildade kan drabbas förhållandevis hårt av konjunktursvängningar, vilket innebär en ökad risk för arbetslöshet och otrygga anställningsvillkor.

I Stockholms län skiljer sig arbetslösheten jämfört med landet i övrigt. Den grupp som hade högst arbetslöshetsnivå i riket är utrikes födda medan, det i Stockholms län istället är personer med högst förgymnasial utbildning. Bakgrunden till detta är att det finns en större andel jobb med krav på teoretisk specialistkompetens i Stockholm, än i riket som helhet. I Stockholms län uppgår arbetslösheten för dem som har grundskola som längsta utbildning till 17 procent. Det är närmare tre gånger så hög arbetslöshet som för dem med gymnasial utbildning. Nedan visas skillnaden i arbetslöshet mellan riket och Stockholms län uppdelat på olika grupper.¹⁷

¹⁷ Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2015 Stockholms län – Prognos för arbetsmarknaden 2016, sid 36

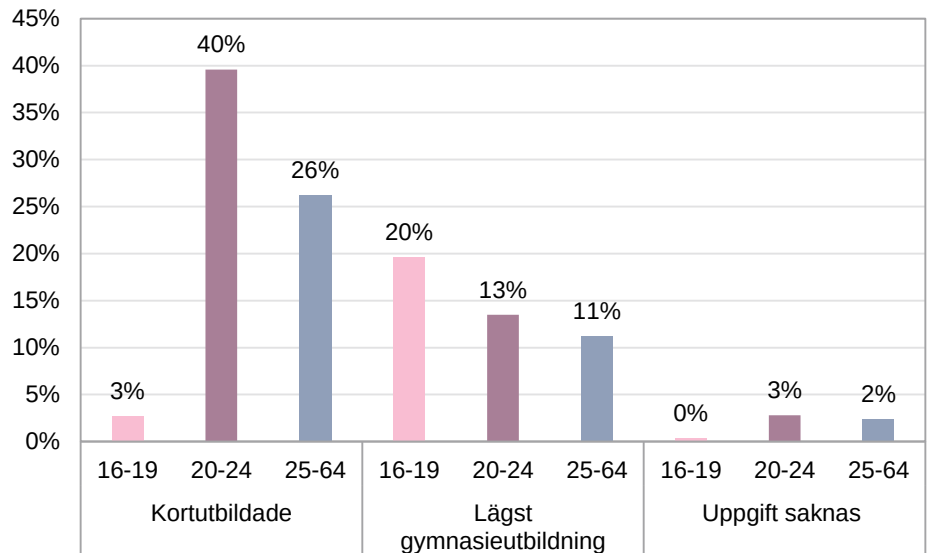
Figur 4. Inskrivna arbetslösa 16-64 år som andel av registerbaserad arbetskraft för respektive grupp, genomsnitt av kvartal 2 och kvartal 3 2015, Stockholms län 2015

(Ur: Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2015 Stockholms län – Prognos för arbetsmarknaden 2016, Arbetsförmedlingen.)

För att undersöka de kortutbildades i Stockholm stad arbetslöshet och arbetslöshetens längd har information om antalet dagar individen har varit inskriven på Arbetsförmedlingen använts. Bland samtliga invånare 20-64 år i Stockholms stad var knappt 13 procent, 74 000 individer, inskrivna på Arbetsförmedlingen minst en dag under 2013. Motsvarande andel för gruppen kortutbildade var det dubbla; närmare 28 procent. I gruppen kortutbildade hade 39 procent varit inskrivna på Arbetsförmedlingen i mer än 360 dagar. Motsvarande andel för personer med minst gymnasieutbildning var 29 procent. Utöver utbildningsbakgrund finns det också ett starkt samband mellan individens tid i Sverige och risk för arbetslöshet. De kortutbildade med en vistelsetid på tre år eller mindre var i betydlig högre grad inskrivna på Arbetsförmedlingen minst en dag än de som vistats i Sverige mer än tio år.

Figur 5. Procent inskrivna på Arbetsförmedlingen minst 1 dag av befolkningen, uppdelat på ålder och utbildningsnivå, Stockholms stad 2013

Källa: Sweco.

(Ur: Kortutbildade i Stockholms stad – en kartläggning av grupper och dess etablering på arbetsmarknaden, Sweco.)

3.3 Kortutbildade och ohälsa

I Folkhälsomyndighetens rapport *Folkhälsan i Sverige Årsrapport 2014*¹⁸ framhålls hur utbildning kan påverka hälsan på flera sätt såsom lägre hälsorisker i arbetslivet, högre inkomst, mindre ekonomisk utsatthet och stress. Utbildning kan också påverka hur människor betar sig privat, och göra dem bättre rustade att hitta och tillgodogöra sig information om hälsorelaterat beteende.

Folkhälsomyndighetens rapport visar att god hälsa är vanligare bland personer med lång utbildning än bland dem med kortare utbildning. Under de senaste decennierna har skillnaderna mellan grupper med olika utbildningsbakgrund ökat. Ohälsan är dessutom större bland arbetslösa än bland personer som har arbete, men sambandet mellan arbetslöshet och ohälsa är komplext. Det finns en hälsoselektion, där människor med någon form av ohälsa har svårare att få arbete, men arbetslöshet har också direkta negativa effekter på individens hälsa.¹⁹ En svag etablering på arbetsmarknaden och risk för arbetslöshet innebär också en ekonomisk stress som kan inverka negativt på en individs hälsa.

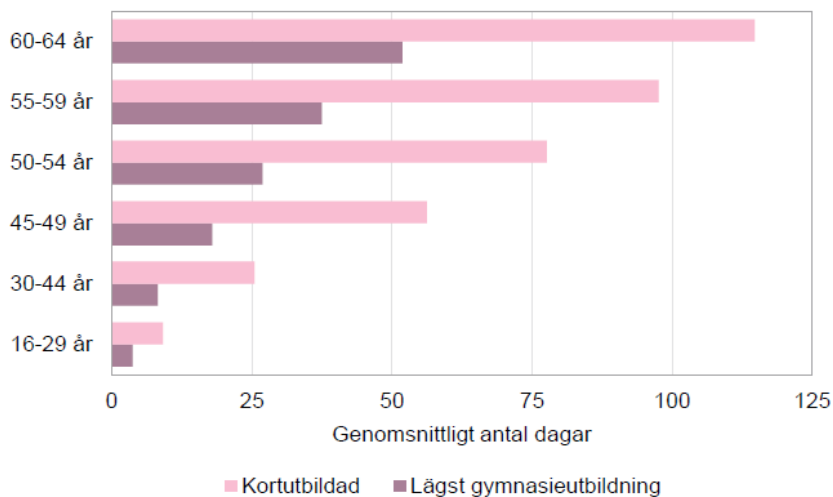
¹⁸ I Folkhälsomyndighetens rapport *Folkhälsan i Sverige Årsrapport 2014*, sid 20-21

¹⁹ Ibid, sid 78

Ohälsotalet definieras som det genomsnittliga antalet utbetalda dagar med sjukpenning, rehabiliteringspenning samt sjuk- och aktivitetsersättning under ett år. Ohälsotalet i Stockholms stad är klart högre för kortutbildade jämfört med dem som har lägst gymnasieutbildning, men det finns ingen nämnvärd skillnad mellan könen. För kortutbildade är det genomsnittliga antalet dagar med sjuk- och aktivitetsersättning eller sjukpenning 27 dagar. För de med lägst gymnasieutbildning är ohälsotalet för kvinnor i genomsnitt 15 dagar medan det för män är 11 dagar.

Det finns en tydlig koppling mellan ålder och ohälsotal där äldre tenderar att ha fler dagar med sjukpenning och sjuk- och aktivitetsersättning till följd av en skörare hälsa. Utbildningsnivån har samtidigt en stark effekt på ohälsotalet i alla åldersgrupper. För samtliga åldersgrupper har de kortutbildade mer än dubbelt så höga ohälsotal jämfört med personer med lägst gymnasieutbildning.

Figur 6. Genomsnittligt antal dagar i befolkningen med sjuk-/aktivitetsersättning eller sjukpenning fördelat på åldersgrupper och utbildningsnivå, Stockholms stad 2013

Källa: Sweco.

(Ur: Kortutbildade i Stockholms stad – en kartläggning av grupper och dess etablering på arbetsmarknaden, Sweco.)

3.4 Kortutbildade inom vuxenutbildningen

Skolverkets studie om grundläggande vuxenutbildning²⁰ visar att på nationell nivå har andelen utlandsfödda elever ökat sedan 1990-talet. År 2010 var närmare 90 procent av eleverna utlandsfödda och en betydande majoritet har läst utbildning i svenska för invandrare innan de påbörjar sina studier inom vuxenutbildning på grundläggande nivå. Sedan början på 2000-talet har andelen med eftergymnasial utbildning ökat. Enligt Skolverkets studie är det förhållandevis vanligt att elever inom grundläggande nivå kombinerar studier inom sfi och gymnasial nivå. Detta tyder på att det går att studera inom exempelvis sfi parallellt med studier inom komvux.

I Skolverkets statistik över deltagande i kommunal vuxenutbildning framkommer att ca sex procent av stockholmarna med högst grundskola²¹, deltog i komvux under 2014 vilket är två procentenheter högre jämfört med 2008. Av de som deltog i komvux 2014 var 18,6 procent personer med högst grundskola, vilket även det är en ökning jämfört med 2008. Detta är en något lägre andel än i riket, vilket sannolikt speglar det faktum att Stockholms stad har en lägre andel kortutbildade i befolkningen jämfört med riket. Det är fler kvinnor än män som läser inom komvux och hälften av deltagarna är utrikes födda.²²

Under år 2013 fanns 6 429 kortutbildade stockholmare i stadens vuxenutbildning, exklusive sfi. Av dessa erhöll 5 500 personer slutbetyg eller omdöme.

Inom sfi har nästan hälften av de studerande år 2014 mer än 13 års utbildning. Denna andel har ökat jämfört med 2009 och är högre jämfört med riket. Andelen studerande med 0-6 års utbildning har under perioden 2009-2014 minskat från 24 procent till 10 procent. Detta visar i hög grad att Stockholms stad attraherar nyanlända med långa utbildningar. Även inom sfi är en majoritet av studerande kvinnor.²³

²⁰ Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå - En studie av nationell statistik och kommunal praktik. Rapport 372 2012

²¹ Skolverket definierar kortutbildade som personer med utbildning högst motsvarande grundskola (för elever med utländsk utbildning, högst 9 års skolgång)

²² Skolverkets jämförelsetal

²³ Ibid

3.5 Sammanfattning

Detta kapitel visar att kortutbildade stockholmare har betydligt sämre möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden än de som har lägst gymnasieutbildning. Förvärvsfrekvensen är lägre och arbetslösheten ungefär tre gånger så hög för de kortutbildade som för de med lägst gymnasieutbildning. Skillnader finns även mellan könen. Kortutbildade män förvärvsarbetar i högre grad än kortutbildade kvinnor vilket delvis kan bero på att ungefär hälften av de kortutbildade kvinnorna har en förgymnasial utbildning kortare än nio år. Personer med en förgymnasial utbildning kortare än nio år är i lägre grad etablerade på arbetsmarknaden jämfört med personer med en förgymnasial utbildning på nio år.

Uppgifter om kortutbildade visar också att de i högre grad har sämre hälsa än personer med lägst gymnasieutbildning. Kortutbildade har mer än dubbelt så höga ohälsotal jämfört med personer med lägst gymnasieutbildning.

Antalet studerande inom stadens vuxenutbildning har ökat under de senaste åren, emellertid är det en lägre andel av de kortutbildade som söker sig till vuxenutbildning. En av stadens utmaningar är det uppsökande och motiverande arbetet att få fler kortutbildade att studera.

4. Den kommunala vuxenutbildningen i Stockholms stad

I Stockholms stad är arbetet med arbetsmarknadsåtgärder och vuxenutbildning organiserat inom arbetsmarknadsnämnden. Nämndens övergripande uppdrag är att stötta människor till arbete och sammanföra stadens resurser med inriktning mot arbetsmarknad. Nämnden ansvarar bland annat för stadens samlade arbetsmarknadsinsatser, vuxenutbildning, utbildning i svenska för invandrare samt att anordna regiongemensam samhällsorientering för nyanlända och ha hand om det kommunala uppföljningsansvaret för 16-19-åringar.²⁴

Inom arbetsmarknadsnämnden är vuxenutbildningen organiserad under avdelningarna SFI Stockholm och Vuxenutbildning Stockholm. Utbildningsverksamhet genomförs i skolor i egen regi och i upphandlade anordnare. Inom sfi är ca 90 procent av verksamheten upphandlad, motsvarande andel inom komvux är ca 80 procent. Utöver utbildningsverksamheten finns stödverksamhet med bland annat kompletterande aktiviteter som stärker och påskyndar språk- och kunskapsutveckling samt kopplar studierna till arbetsmarknaden. Utbildningsverksamheten har även en nära samverkan med nämndens arbetsmarknadsinsatser.

Antagning och vägledning

Vid SFI-centrum och Komvuxcentrum där antagningen till studier sker finns tillgång till vägledning och information om olika utbildningsvägar. Studerande erbjuds studie- och yrkesvägledning inför studier vid SFI-centrum, Komvuxcentrum eller vid något av jobbtorgen där det även bedrivs aktivt uppsökande verksamhet. Under pågående studier får den studerande studie- och yrkesvägledning på sin skola.

Nämnden arbetar uppsökande i syfte att nå nya målgrupper till studier, till exempel unga vuxna och kvinnor med svag ställning på arbetsmarknaden. Detta sker bland annat genom studie- och yrkesvägledning på jobbtorg, medborgarkontor och Arbetsförmedlingen samt genom att delta på och anordna utbildningsmässor. För ungdomar har nämnden en omfattande uppsökande verksamhet genom jobbtorgen.

För studerande inom komvux upprättas en förenklad individuell studieplan i samband med ansökan till utbildning. Därefter ansvarar

²⁴ Stockholms stads budget 2015 sid 101

utbildningsanordnaren för att upprätta en mer anpassad studieplan som också följs upp tillsammans med den studerande.

Sökande till sfi kartläggs på SFI-centrum. Kunskapstester genomförs för att studerande ska hamna på rätt kurs. En preliminär studieplan upprättas. Den följs sedan upp och fördjupas av utbildningsanordnaren som upprättar den formella individuella studieplanen.

Komvux

Inom komvux finns det teoretiska och yrkesinriktade kurser hos sammanlagt 35 skolenheter i Stockholms stad. Studerande har möjlighet att läsa en enskild kurs eller en hel sammanhållen yrkesutbildning. Utbildningsanordnarna har olika inriktningar, geografiska placeringar och storlekar. Åsö vuxengymnasium är störst med omkring 1 500-2 000 elever i pågående studier. Fyra gymnasieskolor inom staden bedriver även gymnasiala yrkesutbildningar inom komvux och lärlingsutbildning för vuxna.

Den gymnasiala yrkesutbildningen har över 40 olika yrkesutgångar inom områdena vård och omsorg, barn och fritid, bygg och anläggning, fordon, handel och administration, hotell och restaurang och turism, hantverk samt data. Flest studerande finns på utbildningen till undersköterska. Utbildningarna bedrivs både i klassrum och på distans. Utbildningsanordnarna samarbetar med arbetsgivare och anpassar utbildningarna i så hög grad som möjligt efter arbetsmarknadens behov.

Utbildning i svenska för invandrare, sfi

Även inom sfi finns ett brett utbud av utbildningar, bland totalt 19 skolenheter. Den studerande kan läsa sin utbildning i klassrum eller på distans, på dagtid, kvällstid eller helg, låg- eller högintensiva kurser, mot olika yrken samt på särskilda kurser för studerande med funktionsnedsättning. För att stärka studerandes möjlighet till ett snabbt inträde i arbetslivet finns det inom sfi flera verksamheter med tydligt fokus på de studerandes kommande arbets- och yrkesliv. De studerandes utbildningsnivå, arbetslivserfarenheter och framtidsplaner kartläggs. I insatserna ingår arbetslivsorientering, studiebesök, yrkesförberedande delkurser. Praktik kan ingå, såväl språkpraktik som yrkespraktik.

4.1 Utmaningar och utvecklingsarbete inom Stockholms stad

Utifrån forskningen²⁵ och stadens egna uppföljningar går det att identifiera olika typer av utmaningar för kortutbildade att söka sig till studier, fullfölja studierna samt för organisationen att möta målgruppens behov. Utmaningar finns som strukturella utmaningar vilket till exempel kan illustreras med frågor gällande upphandling av utbildning, den pedagogiska utformningen och vuxenutbildningens medborgerliga ansvar. Dessa delar har berörts i tidigare avsnitt om vuxenutbildningens utmaningar. Organisatoriska utmaningar finns bland annat genom att i högre grad knyta ihop vuxenutbildningen och sfi, rekryteringen och vägledning till studier samt förbättra mottagandet. Utmaningar på den individuella nivån rör till exempel försörjningsmöjligheter och den kortutbildades motivering till att studera.

I Stockholms stad finns det många kortutbildade personer inskrivna i stadens arbetsmarknadsåtgärder. För de personer som är inskrivna inom Jobbtorg Stockholm²⁶ är utbildningsnivån generellt låg och samtidigt som det totala antalet inskrivna på Jobbtorg Stockholm har minskat under åren, ökar andelen kortutbildade. I december 2015 var hälften av de inskrivna kortutbildade, vilket motsvarar 1 120 aspiranter. Det kan jämföras med att 32 procent av de inskrivna hade en lägre utbildningsnivå än gymnasium år 2012, vilket motsvarade 1 928 individer.

Av de inskrivna som har en förgymnasial utbildning som högsta utbildningsnivå är det endast en liten andel som börjar studera och därmed skrivs ut från jobbtorget. Inom jobbtorgsorganisationen har behovet att utveckla ytterligare stöd och samverkan uppmärksamrats, för att möjliggöra för fler kortutbildade aspiranter att välja, inleda och fullfölja vuxenutbildning. Arbetsmarknadsnämnden genomförde under hösten 2013 en problem- och behovsanalys.²⁷ I analysen visas tydligt att hinder uppstår på såväl strukturell nivå som på organisatorisk nivå och individnivå. Faktorer som framhålls som viktiga av tillfrågade informanter är:

- möjligheten att studera i sin egen takt och med trygg studieekonomi

²⁵ Fejes A, Kortutbildade och vuxenutbildning – en kunskapsöversikt, december 2015

²⁶ Inom Jobbtorg Stockholm organiseras arbetsmarknadsnämndens arbetsmarknadsinsatser.

²⁷ Silo P, Truvered L, Att välja, inleda och fullfölja vuxenutbildning - Förutsättningar för fler aspiranter att studera. December 2013

- god vägledning och stöd inför studier men även stöd under studierna
- betydelsen av samverkan för att hitta hållbara individuella lösningar för aspiranter
- behov av kontinuitet i kontakter och uppföljning.

Socialt stöd, individuell anpassning och ekonomisk trygghet är viktiga förutsättningar för studier. För att möjliggöra detta krävs ett gott samarbete mellan inblandade aktörer.²⁸

I följande delar av detta kapitel behandlas identifierade utmaningar kopplade till kortutbildades möjligheter att delta och fullfölja studier. Till att börja med behandlas utmaningar relaterade till att få fler kortutbildade att välja studier, och därefter utmaningar relaterade till att få fler kortutbildade att fullfölja studier. Beskrivningen av respektive utmaning kompletteras med vad staden idag gör för att möta dem.

4.1.1 Få fler att välja studier

Som redan framkommit är det en mindre andel av de kortutbildade som finns inom vuxenutbildningen och det är få kortutbildade som är inskrivna på jobbtorgen som väljer att påbörja studier. Staden har en utmaning i att få fler kortutbildade att välja studier. Det handlar i många fall om att söka upp kortutbildade, försöka motivera och stötta dem till studier. Det handlar också om att den enskilda personen får ekonomiska förutsättningar att genomföra studierna. I detta avsnitt beskrivs de utmaningar som är identifierade inom områdena uppsökande verksamhet och vägledning, ansökan och antagning, försörjning under studier samt validering. I de fall det finns ett pågående utvecklingsarbete inom områdena redovisas dessa.

Uppsökande verksamhet och vägledning

Utmaningar staden har vad gäller att rekrytera kortutbildade till vuxenutbildningen är bland annat att nå dessa personer, identifiera vilka behov de har och motivera dem till studier. Framför allt gäller det personer som inte redan är i studier eller arbete och därmed saknas i systemen och är svåra att komma i kontakt med.

Som tidigare konstaterats är gruppen kortutbildade diversifierad vilket innebär att kunskapen om dessa personer skulle behöva förbättras för att i högre grad kunna utveckla ändamålsenliga

²⁸ Silo P, Truvered L, Att välja, inleda och fullfölja vuxenutbildning - Förutsättningar för fler aspiranter att studera. December 2013

insatser och arbetssätt för att möta olika grupper. Det krävs olika typer av uppsökande och vägledande verksamhet beroende på om det är en ungdom som hoppat av gymnasiet eller om det är en invandrad kvinna som knappt gått i skolan tidigare. Staden har sedan tidigare identifierat en utmaning i att utveckla kontaktvägar och arbetssätt för att nå fler unga kvinnor och kvinnor med svag ställning på arbetsmarknaden.

En viktig del i det vägledande arbetet är motivationsarbetet. För en person som ska in i studier är en stor del i motivationen att se målet och förstå syftet med studierna. Här spelar studie- och yrkesvägledarna (SYV) och deras kunskaper i motiverande samtal en viktig roll. Resurserna för studie- och yrkesvägledning är dock ojämnt fördelade inom arbetsmarknadsnämndens verksamheter. Jobbtorgsorganisationen har den tätaste bemanningen av studie- och yrkesvägledare medan SFI-centrum har minst resurser. På Komvuxcentrum Stockholm används studie- och yrkesvägledarnas arbetstid till viss del till att besvara tekniska frågor kring betyg, kompletteringar och olika behörigheter till högre utbildning.

När det gäller vägledning identifierade projektet SYV-aktiv²⁹ flera utmaningar för att kunna tillgodose stockholmarnas behov av en tillgänglig och effektiv studie- och yrkesvägledning. Till exempel behöver förutsättningarna för individuell vägledning utvecklas. Likaså att vägledningen är av god kvalitet, både inför och under studier. Studie- och yrkesvägledare eller annan funktion behöver finnas med under hela studietiden för att stödja den kortutbildade att nå sitt mål.

I projektet SYV-aktiv föreslogs bland annat att digitala verktyg behöver utvecklas för att öka stockholmarnas tillgänglighet till information och vägledning i staden och att en interaktiv vägledarsida med chattfunktion utvecklas i staden samt att en samlad vägledningsorganisation etableras.

Kommunen har ett kommunalt aktivitetsansvar som innebär att hemkommunen löpande ska hålla sig informerad om hur de ungdomar som fullgjort sin skolplikt men som inte fyllt 20 år är sysselsatta i syfte att erbjuda dem lämpliga individuella åtgärder.³⁰ Utöver detta har nämnden dessutom i uppdrag utifrån stadens budget att nå och erbjuda insatser till unga 20-29 år som står utanför

²⁹ Projekt SYV-aktiv För en mer aktiv, uppsökande och tillgänglig studie- och yrkesvägledning i Stockholms stad, september 2014

³⁰ Skollagen 2010:800 kap. 29 § 9

arbetsliv och utbildning. Stadens ungdomskonsulenter arbetar uppsökande för att nå målgruppen och sprida information om stadens verksamheter till lokala aktörer. Under första halvåret 2015 har stadens jobbtorg haft en inledande kontakt med 185 personer i målgruppen 20-29 år, vilket är fler än under hela 2014. Nästan 90 procent av dessa skrivs in på Jobbtorg Stockholm.

Arbetsmarknadsnämnden driver även socialfondsprojekten SUVAS (Stockholms unga vuxna arbetar eller studerar) och SUSA (Stockholms ungdomar studerar eller arbetar). SUVA ska utveckla och utöka det uppsökande och motiverande arbete med målgruppen 20-29 år som inte studerar eller arbetar och saknar känd aktivitet. Särskilt fokus på att utveckla och förstärka arbetet i socioekonomiskt svaga områden samt att nå unga kvinnor. SUSA-projektet sker i samverkan med utbildningsnämnden och ska samordna riktade insatser till unga 15-19 år som står långt från arbetsmarknaden och riskerar att inte fullfölja studier på gymnasienivå.

Enligt skollagen ska varje kommun aktivt verka för att nå de vuxna i kommunen som har rätt att delta i utbildning på grundläggande nivå och motivera dem att delta i sådan utbildning. Arbetsmarknadsnämnden bedriver en aktiv uppsökande studie- och yrkesvägledning. Det främsta syftet är att nå och rekrytera kortutbildade och personer med rätt att läsa på nämndens rättighetsbaserade utbildningar. Ett särskilt fokus är målgruppen kvinnor med svag ställning på arbetsmarknaden. Det uppsökande arbetet utvecklas genom lokal närvaro på nya arenor och genom ökad samverkan med civilsamhället. Koordinationen av det uppsökande arbete behöver utvecklas och resultatet följas upp i större utsträckning.

Ansökan och antagning

I många fall kan de sökande och då kanske särskilt kortutbildade behöva stöd med ansökan och antagning till studier inom vuxenutbildningen, vilket kräver enkel och tillgänglig information och vägledning. En utmaning för kortutbildade att söka sig till studier kan också vara stadens organisering. Beroende på om personen i fråga är intresserad av sfi, komvux och/eller arbetsmarknadsinsatser behöver den söka sig till tre olika platser.

För att fler kortutbildade ska söka sig till studier inom vuxenutbildningen behöver det vara enkelt att hitta information om, och ansöka till, utbildning. En del elever tycker det är svårt att ansöka till komvux på grundläggande nivå, vilket gör att många

behöver fysiskt söka sig till Komvuxcentrum för att få hjälp med själva ansökan. Ett nytt antagningssystem upphandlas därför och beräknas vara i drift andra kvartalet 2016. Ansökan till sfi kan idag inte göras digitalt, utan den sökande måste besöka SFI-centrum.

Den webbaserade informationen om att studera inom vuxenutbildningen är inte översatt och utbyggd. På stadens hemsida finns det en översättningsfunktion. Funktionen är emellertid inte fullt tillfredsställande eftersom översättningen görs automatiskt, vilket gör det svårt för personer med begränsade kunskaper i svenska att tillgodogöra sig informationen. För att få mer information om utbildningar och kurser inom vuxenutbildningen hänvisas den sökande i många fall till respektive anordnares hemsida. Det kan försvåra för personer som inte är vana att söka information på nätet att hitta relevant information om de olika utbildningarna.

I Stockholms stad är ansökningen och antagningen till vuxenutbildningen organiserad hos Komvuxcentrum och antagningen till sfi sker genom SFI-centrum. De båda centrumen är lokaliserade i samma hus på olika våningsplan och har skilda organisationer. Inom båda centrumen finns tillgång till studie- och yrkesvägledare även om de i dagsläget är tämligen få. Det kan få till följd att de som vill studera inte får tillräcklig vägledning vilket i sin tur kan leda till att eleverna läser onödigt lång tid, inte förstår hela vägen genom utbildningssystemet och har otydliga mål med sina studier.

Utbildningsutbudet inom vuxenutbildningen är omfattande, särskilt inom komvux, vilket innebär att det för kortutbildade kan vara svårt att utan stöd ta till sig informationen och göra välgrundade val utifrån utbildningsutbudet.

I och med att antalet sökande ökar och förväntas öka ytterligare är det en utmaning för SFI-centrum och Komvuxcentrum att upprätthålla en god service. Till exempel finns tillfällen då antalet besökare överstiger lokalutrymmet så att köerna växer ut i trapphus och ut på gatan. Här finns sannolikt goda förutsättningar att se över mottagandet vad gäller till exempel lokaler, öppettider, information på nätet och samarbeten mellan centrumen.

För att förenkla för stadens medborgare och öka möjligheterna att studera inom komvux och sfi samtidigt bör staden överväga att organisera verksamheten utifrån ambitionen ”en väg in”.

Studerande borde inte behöva vända sig till olika verksamheter beroende på om de behöver studera inom sfi eller komvux.

Inom SFI-centrum arbetar studieadministratör, testpedagoger, studie- och yrkesvägledare och i förekommande fall kurator och hörselpedagog. SFI-centrum arbetar med en sammanhållen mottagningskedja, där sökande får information och service från olika yrkesgrupper utifrån behov. De allra flesta får den hjälp de behöver och kan avsluta sitt ärende på SFI-centrum under ett enda besök.

Komvuxcentrum har drygt 50 000 sökande per år och de hanterar ungefär 115 000 ansökningar. Det finns stora variationer i längden och behovet av stöd i kontakten med Komvuxcentrum inför studier. En del behöver svar på en enskild fråga som enklast besvaras via e-post eller ett telefonsamtal. Andra behöver ett besök för ett samtal eller längre studievägledning beroende på sina förutsättningar och mål.

Komvuxcentrum har anpassat öppettiderna på kundmottagningen för obokade besök. Antalet obokade besök har dock minskat mellan 2012 och 2014, vilket beror på att fler söker kontakt via Komvuxcentrums andra kanaler, såsom e-post, telefon och i växande utsträckning webbplatsen. Trots detta har Komvuxcentrum svårt att hårbärgera alla besökare, vilket vid flera tillfällen har resulterat i köer ut på gatan.

Att förbättra och i högre grad tillgängliggöra information och kontaktvägar kan innebära att färre sökande har behov av fysiskt möte vilket kan frigöra resurser till de sökande som behöver mer stöd och vägledning.

Yrkesinriktning inom vuxenutbildning

Trenden inom vuxenutbildningen har, som nämnts i tidigare avsnitt, varit att stärka kopplingen till arbetsmarknaden inom utbildningarna. Särskilt personer med svag ställning på arbetsmarknaden, vilket i hög utsträckning är personer med kort utbildning, ska erbjudas bristyrkesutbildningar. För många kortutbildade är olika yrkesutbildning passande. Olika former av yrkesutbildningar kan i högre grad leda till en snabbare etablering på arbetsmarknaden. De kan även bidra till att motivera till utbildning då målet med utbildningen blir tydligt.

Vidare finns en satsning på yrkesinriktad gymnasial vuxenutbildning vars syfte är att motverka brist på arbetskraft och

nå de grupper som saknar gymnasieutbildning. Många studerande finns inom vård- och omsorgsutbildningar, handel och administration samt restaurangutbildningar. För unga, som behöver extra stöd för att påbörja och även klara av en lärlings- eller yrkesutbildning, finns YrkesPlus.

Det är även initierad en yrkesinriktning av sfi i syfte att erbjuda yrkesutbildning med integrerad språkundervisning för nyanlända invandrare är målet att vägen till arbete kortas, samtidigt som arbetsmarknaden får kompetens inom bristyrken.

Ekonomiska förutsättningar för studerande

Försörjning är en stor utmaning för många studerande inom grundläggande vuxenutbildning. För vissa handlar det om problem att efter studier återbetala studielån, för andra att antalet studiemedelsmånader inte räcker till. I GRUV-utredningen³¹ framgår det att hälften av de som studerar på grundläggande nivå inom komvux tar studiemedel från CSN och drygt en tredjedel av dem med studiemedel tar studielån. Bland dem som enbart studerar på grundläggande nivå är det mer än hälften som någon gång fått ett krav på betalning överlämnat till Kronofogdemyndigheten. Utredningen uppmärksammar också att antalet veckor med studiemedel inte räcker till för vissa studerande vilket kan få till följd att studerande inte kan fullfölja sina studier. De vanligaste orsakerna till avslag på ansökan om studiemedel för studerande på grundläggande nivå i komvux var, år 2011, att den studerande var utländsk medborgare och saknade rätt till svenskt studiestöd eller hade bristande studieresultat. Andra orsaker till avslag var att studieomfattningen var lägre än 50 procent av heltid samt att den studerande hade slut på studiemedelsveckor.³²

Utifrån uppdrag i Stockholms stads budget för 2015 ska ett system för prova-på-studier införas. En person med försörjningsstöd kan komma i fråga för prova-på-studier med bibehållet försörjningsstöd när andra möjligheter att komma in på arbetsmarknaden är prövade, det finns en stor osäkerhet om möjligheterna att fullfölja studierna och där studier ändå bedöms kunna öka möjligheten att få anställning. Personer med försörjningsstöd har då möjlighet att påbörja studier på grundskolenivå eller i vissa fall på gymnasienivå på komvux. Bistånd kan beviljas i maximalt sex månader och under

³¹ Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå – en översyn för ökad individanpassning och effektivitet (SOU 2013:20) sid 19

³² Ibid sid 298

förutsättning att personen söker bidragsdelen från centrala studiemedelsnämnden (CSN).

Det är emellertid inte alla kortutbildade som har försörjningsstöd, vilket innebär att prova-på studier med försörjningsstöd är en lösning för ett mindre antal kortutbildade.

Validering

Validering handlar om att identifiera, bedöma och dokumentera tidigare lärande oavsett var det har förvärvats. Detta är i allra högsta grad aktuellt i dagens situation med ökad invandring. Det är även aktuellt för personer som har ett yrkeskunnande från arbetslivet och vill få sina kunskaper dokumenterade. För kommunen finns utmaningar inom området gällande bland annat information till kortutbildade om möjligheterna till validering, men även bristande förutsättningar att validera mot vissa yrkesämnen.³³

Validering innebär att en persons kunskap och kompetens kan tas till vara, även om den inte är dokumenterad i betyg eller dylikt. Forskning har identifierat ett antal utmaningar inom området. För det första riskerar kunskap att marginaliseras genom att valideringssystem främst byggs upp inom vissa områden. Det innebär att den som har kunskap inom andra områden inte får samma chans att bli prioriterad och få sin kunskap validerad. För det andra handlar validering ofta om att översätta kunskap utvecklad i ett annat sammanhang till det svenska. Det innebär att kunskap som inte "passar in" inte erkänns och lämnas utanför. Här spelar språket en central roll. Tolk kan användas för att en person som är relativt ny i Sverige ska få stöd att uttrycka sitt kunnande på svenska.

En risk med att använda tolk är att denne ses som neutral trots att den har en förmedlande roll. Frågan kan då bli vad som försvinner i översättningen och hur (yrkes)kunnandet kan bedömas genom en översättning. För det tredje, kan valideringsmodeller och projekt komma att fokusera mer på formen än kunskapen hos de som ska valideras. För det fjärde, är det centralt att lärare som arbetar med validering är tydlig med vad som valideras, så att deltagarna får medvetenhet och kunskap om detta. Det krävs en självmedvetenhet hos läraren, där fokus i första hand bör hamna på just bedömningen

³³ Validering har varit föremål för ett flertal statliga utredningar och ytterligare en är nyligen tillsatt. I november 2015 tillsatte regeringen en nationell delegation som ska följa, stödja och driva på ett samordnat utvecklingsarbete inom valideringsområdet på den nationella och regionala nivån. Uppdraget ska slutredovisas senast den 30 december 2019. Dir. 2015:120

av kunskapen i kombination med omtanke om deltagaren, snarare än att låta omtanken om deltagaren vara prioriterad. Med andra ord, omtanken om deltagaren får inte innebära att läraren inte är tydlig med vad för kunskap som bedöms.

Det finns flera aktörer som på olika sätt arbetar med validering av reell kompetens. I den nationella strukturen för validering skiljs mellan validering inom utbildningssystemet och validering för arbetsmarknaden. Validering av reell kompetens för arbetsmarknaden sker av Arbetsförmedlingen, branschorganisationer och av behöriga myndigheter när det gäller reglerade yrken. Arbetsförmedlingen fungerar i huvudsak som beställarorganisation av validering från externa utförare. I etableringsplanen för nyanlända kan validering ingå som en del. Universitets- och högskolerådet bedömer utländsk gymnasieutbildning, yrkeshögskoleutbildning och akademisk utbildning. Inom utbildningssystemet kan validering av reell kompetens ske inom samtliga skolformer i vuxenutbildningen. Validering för tillgodoräknande och behörighet kan också ske inom yrkeshögskoleutbildningar och högskoleutbildningar. Det finns även möjlighet till validering inom studieförbund och på folkhögskolor.

Kommunens uppdrag inom validering är att validera gentemot kursplaner och kursinnehåll inom vuxenutbildningen. Detta görs bland annat för att eleverna ska kunna korta sina studier genom att inte läsa delar de redan har motsvarande kunskaper inom. Fokus är på matematik, svenska och engelska samt yrkesämnen. Valideringen görs på svenska. Inför sfi-studier görs kartläggning och validering av elevers kunskaper i svenska för att kunna placera eleverna på rätt nivå.

4.1.2 Fler ska klara sina studier

När den kortutbildade väl är inne i studier krävs det att studierna är upplagda på ett sätt som passar den studerande samt att denne får det stöd den behöver för att lyckas i sina studier. Som stadens vuxenutbildning är organiserad har den studerande goda möjligheter att anpassa sina studier till sin livssituation och kombinera studier med arbete.

En del kortutbildade inom vuxenutbildningen har svårt att se vad studierna ska leda till. När studiemotivationen brister kan studierna

ta tid och resultaten vara måttliga, särskilt på teoretiska kurser och distanskurser. Det är inte ovanligt med avbrott i den här gruppen.³⁴

I tidigare utredningar har det framkommit att stöd inför studierna, och möjligheten att studera i rätt studietakt, rätt miljö och i rätt form, är avgörande för kortutbildade att lyckas med sina studier.³⁵ Dessa utmaningar är fortfarande giltiga tillsammans med lärarens roll inom vuxenutbildningen. De identifierade utmaningarna sammanfattas i detta avsnitt inom områdena studieformer, stöd under studier samt lärarnas roll inom vuxenutbildningen. Staden bedriver i flera fall ett utvecklingsarbete inom dessa områden. I den mån detta utvecklingsarbete särskilt är riktat till eller kommer kortutbildade till del redovisas det under respektive avsnitt.

Studieformer

I vuxenutbildningens styrdokument framgår det att vuxenutbildningen ska sträva efter flexibla lösningar när det gäller organisation, arbetssätt och arbetsformer med utgångspunkt i individens behov och förutsättningar. Den enskilda eleven bör kunna kombinera dels studier i flera skolformer inom vuxenutbildningen, dels studier med arbete. Enligt styrdokumentet ska man bara läsa det man behöver – en hel kurs eller ibland bara en del av en kurs – för att komma vidare om man inte ska läsa en hel utbildning.

I forskningen lyfts frågan om vuxenutbildningen är optimalt organiserad utifrån mängden av olika individuella lösningar. För kortutbildade kan det finnas ett större behov av struktur, kontinuerligt lärar- och/eller språkstöd, att befinna sig i ett socialt sammanhang av andra elever för att därigenom skapa bättre förutsättningar för relationsskapande och stöd. Inom yrkesutbildningarna är studierna i högre grad organiserade i mer kollektiva former och dessa utbildningar har färre avhopp än de mer teoretiska kurserna. De har dessutom högre studieresultat och större andel godkända elever jämfört med teoretiska utbildningar. Det kan till viss del bero på att elever vid yrkesutbildningar har en tydligare målbild av vad utbildningen ska leda till.

Folkhögskolans studieformer har framhållits som väl lämpad för personer som inte funnit sig tillrätta i det vanliga

³⁴ Arbetsmarknadsförvaltningen, Kvalitetsrapport för kommunal vuxenutbildning 2013/2014. Februari 2015, sid 6

³⁵ Silo P, Truvered L, Att välja, inleda och fullfölja vuxenutbildning - Förutsättningar för fler aspiranter att studera. December 2013, sid 33

utbildningssystemet.³⁶ Vad som gör folkhögskolan och dess didaktik framgångsrik är emellertid inte särskilt beforskat.

I en studie om folkhögskolan³⁷ framkommer att den vanligast förekommande undervisningspraktiken är den som beskrivs med begreppet erkännande. En viktig del av lärarnas handlingar för att åstadkomma fungerande undervisning bygger på förmågan att erkänna deltagarnas olika förutsättningar och arrangera lärsituationer utifrån dessa. Att få med sig, och hantera, individer som har svårt för skolan och auktoritet kräver speciella strategier. En av dessa strategier bygger på lärarens möjlighet att variera sin roll som auktoritet och vän.

Inom folkhögskolan har lärarna ett processutvärderande förhållningssätt vilket innebär att de bevakar deltagarnas utveckling snarare än bedömer om deltagarna uppnått ett på förhand uppsatt kunskapsmål. För att lärarna ska få till stånd en fungerande undervisning måste de arbeta bort negativa och orealistiska förväntningar hos deltagarna. För att detta ska kunna ske behöver lärarna förstå vem den enskilde deltagaren är, både som individ och gruppmedlem. Dynamik och flexibilitet, och ett uteslutande av enklare rationella planer och mekaniska upplägg, krävs för att nå var och en av deltagarna. Studien menar att det av lärarna krävs en praktisk klokhet för att konstruktivt kunna möta olika deltagare, deras uttrycksformer och behov i en gemensam undervisningssituation. I lärarnas förhållningssätt finns ett på förhand definierat ideal om människors potential som tar hänsyn till deras behov av, och rätt till, erkännande.

Folkhögskolan förefaller utgå från att individer vare sig arbetar eller lär sig på samma sätt och att undervisningen erbjuder utrymme för olika personligheter och sätt att vara. Trots detta finns en stark betoning på det kollektiva inom folkhögskolans arbetssätt. Lärarna tar kollektivet som utgångspunkt när de fokuserar på individerna med målet att få individen att växa och utveckla sina egna resurser.

I Stockholms stads arbete med att utveckla studieformerna för kortutbildade kan folkhögskolans pedagogik ses som en värdefull inspirationskälla. Den kommunala vuxenutbildningen präglas inte alltid av sammanhållna grupper. Elever kan börja och sluta vid olika

³⁶ Fejes A, Kortutbildade och vuxenutbildning – en kunskapsöversikt, december 2015, sid 23

³⁷ Paldanius S, Sär-skild folkhögskolepedagogik? Erkännandets didaktik i Folkhögskolor. Rapporter i pedagogik 20. Örebro universitet, 2014

tidpunkter och kursuppläggen med exempelvis intensivkurser och distansundervisning kan försvåra för läraren att skapa den relation till de studerande som inom folkhögskolan har visat sig framgångsrik. Inom de teoretiska utbildningarna sätter eleverna själva ihop olika kurser utifrån behov, vilket innebär att eleverna inte går en sammanhållen utbildning motsvarande folkhögskolans allmänna program eller en yrkesutbildning. Dessutom finns målsättningen att elevernas kunskaper ska valideras så att de inte ska behöva studera delar som de redan har kunskaper i, vilket ytterligare försvårar möjligheterna till sammanhållna grupper.

Stöd under studier

På individnivå är utgångspunkten att stödbehovet under studierna ser mycket olika ut beroende på olika förutsättningar, exempelvis funktionsnedsättning, språkkunskaper eller social situation. Det finns ett stort behov av kunskap om, och anpassning till, olika lärstilar både i skolmiljön och hos andra aktörer som jobbtorg, Arbetsförmedling och socialtjänst.³⁸ Inom ramen för vuxenutbildningen finns olika stödfunktioner för att möta studerandes olika behov.

Arbetsmarknadsnämnden har upphandlat skolstöd av utbildningsnämnden, men under 2016 ska verksamheten övergå i arbetsmarknadsnämndens regi. Målgruppen är studerande i behov av extra anpassningar och särskilda svårigheter. Verksamheten ska skapa broar mellan vuxenutbildningen och jobbtorgsverksamheten. I och med upphandlingen av vuxenutbildningen (komvux och sfi) ska det finnas specialpedagogisk kompetens på skolan.

För kortutbildade kan det dessutom finnas ytterligare behov av stöd. Staden har utvecklat ett antal olika insatser för att erbjuda stöd till kortutbildade utifrån deras specifika behov.

Sedan mars 2014 erbjuder SFI Västerort s.k. modersmålsbaserad studieintroduktion, SIMBA. Denna form av sfi erbjuds elever som har kort eller ingen tidigare studiebakgrund och som har somaliska eller arabiska som modersmål. Insatsen ska ge grunderna och förbereda eleven för fortsatta sfi-studier. Insatsen syftar även till att förmedla grundläggande information om samhälle, arbete och fortsatta studier samt öka medvetenheten om det egna ansvaret för studier och ge eleven förbättrad studieteknik.

³⁸ Silo P, Truvered L, Att välja, inleda och fullfölja vuxenutbildning - Förutsättningar för fler aspiranter att studera. December 2013, sid 25

Utvärderingen av den modersmålsbaserade introduktionen till sfi, SIMBA, kan inte visa någon ökad progression bland deltagarna. Eftersom elevgruppen som deltagit i SIMBA är relativt liten blir det svårt att dra några entydiga slutsatser. SIMBA-grupperna har också haft relativt många avhopp, främst på grund av föräldraledighet. Deltagarna i SIMBA är mycket nöjda med insatsen och särskilt med den modersmålsbaserade pedagogiken. Undervisningen har i högre utsträckning byggt på dialog, bemötande och motivation.

I syfte att öka motivationen och möjliggöra en snabbare etablering på arbetsmarknaden finns Enheten för språkstödande insatser inom SFI Stockholm. Enheten arbetar med motivationshöjande arbetsmarknadsinsatser och språkinläring. Här får individen coachning på modersmålen arabiska, somaliska, tigrinja och engelska, i kombination med en matchningsdel som utvecklades specifikt för målgruppen nyanlända och kortutbildade. En viktig del i motivationsarbetet är att individen är delaktig i planeringen och har möjlighet att påverka den. I detta arbete är stöd på modersmålet avgörande. Andra framgångsfaktorer är täta uppföljningar och handledares kompetensutveckling. Detta har minimerat avhoppet under praktiken och höjt kunskapen om målgruppens behov hos arbetsgivarna.

Stöd i undervisningen är en viktig faktor för att eleverna ska kunna fullfölja sina studier. En annan faktor är deras hälsa. Som tidigare redovisats har kortutbildade högre ohälsotal än personer med lägst gymnasieutbildning. Kortutbildades hälsa kan komma att påverka studierna negativt. Det finns studerande som kan ha inlärnings svårigheter som egentligen bottnar i psykisk ohälsa eller stress kopplad till migration. Inom sfi finns en växande grupp studerande med traumatiska upplevelser från hemlandet och dessa personer har ofta svårt att tillgodogöra sig innehållet i utbildningen.

Inom stadens jobbtorg finns det aspiranter som haft ohälsa som arbetshinder. För att möta detta och försöka undanröja detta hinder har arbetsmarknadsnämndens haft ett projekt med arbetslivsinriktade hälsoaktiviteter. Projektet har haft goda resultat och 91 procent av deltagarna upplever att de i någon grad mår bättre än tidigare.

Lärarnas roll i vuxenutbildningen

Lärarna är den viktigaste faktorn för att eleverna ska lyckas med sina studier. Lärarkåren inom stadens vuxenutbildning är överlag kompetent, välutbildad och har lång erfarenhet. Som bland annat forskningen om folkhögskolan visar är en viktig del av lärarens

handlingar för att åstadkomma fungerande undervisning en förmåga att förstå deltagarnas förutsättningar och arrangera lärsituation utifrån dessa. Att undervisa elever som är vuxna ställer andra krav på förståelse för elevernas förutsättningar för lärande jämfört med att undervisa barn eller ungdomar. Inom vuxenutbildningen kan många studerande ha svårt att fokusera på studierna då det finns saker i livet vid sidan av studierna som konkurrerar om uppmärksamheten, såsom barn, äldre föräldrar, ekonomisk oro eller en osäker bostadssituation. Att undervisa kortutbildade innebär ytterligare utmaningar för lärare som till exempel kompetens inom språkinläring, inlärnings svårigheter, kunskaper om studerande från olika kulturer samt individualisering av undervisningen.

Lärare inom komvux är allt som oftast utbildade till gymnasielärare medan lärare inom sfi i högre grad är utbildade grundskolelärare. Det finns ingen särskild utbildning för att bli lärare inom vuxenutbildningen även om många lärare har kompletterat med vuxenpedagogik. Nationellt har en låg andel av den statliga satsningen på karriärtjänster nått lärarna inom vuxenutbildningen. Att andelen förstelärare inom vuxenutbildningen är förhållandevis låg kan bero på att lärarna framför allt i de större städerna inte är anställda av utbildningens huvudman utan av externa utbildningsanordnare och de uppfyller därmed inte kraven för att kunna utses till förstelärare.

I och med införandet av *Läroplanen för vuxenutbildningen 2012* fick vuxenutbildningen nya riktlinjer och mål. Bland annat har kraven på flexibilitet och individanpassning ökat. Att möta dessa förväntningar i kombination med en målgrupp som har stora behov ställer stora krav på organisation och pedagogiskt ledarskap, men kanske framförallt på den enskilde läraren.

Den största utmaningen för att klara av att förse stockholmarna med bra utbildning är tillgången på legitimerade och duktiga lärare. I dagsläget finns utmaningar med kompetensförsörjningen inom vuxenutbildningen och på lite längre sikt är situationen än mer bekymmersam. Dessutom finns det höga förväntningar på lärare avseende individanpassning, flexibilitet och arbetsmarknadsfokus. Detta samtidigt som samhället förändras snabbt med digitalisering och målgrupper med stora behov som kommer till vuxenutbildningen. Inom gruppen kortutbildade finns bristande kunskaper i datoranvändning vilket i det digitaliserade samhället ökar och förstärker utanförskapet. Lärarnas kompetens inom digitalisering behöver stärkas dels utifrån perspektivet att fler elever behöver ha grundläggande utbildning i datoranvändning, dels

utifrån att digitaliseringen inneburit utökade förutsättningar att använda digitala verktyg i lärandet.

Arbetsmarknadsnämnden har mot denna bakgrund inlett ett arbete med att definiera vad läraruppdraget inom vuxenutbildning i Stockholm innebär, se över lärarnas och skollära förutsättningar och kompetens samt se över vilket behov av stöd och kompetensutveckling som finns.

4.1.3 Sammanfattning

Sammanfattningsvis finns det flera utmaningar för staden i arbetet med att få fler kortutbildade att välja studier och förmå dem att fullfölja studierna med framgångsrikt resultat. Som redogjorts för ovan pågår ett utvecklingsarbete inom bland annat arbetsmarknadsnämnden men en hel del utmaningar kvarstår. För att få fler kortutbildade att välja studier krävs det att de kommer i kontakt med vägledningen som kan arbeta motiverande, att det är enkelt att få information som dessutom är lätt att tillgodogöra sig men också att det är enkelt att ansöka till utbildning. För den enskilda personen är det dessutom viktigt att det finns ekonomiska förutsättningar att bedriva studierna samt att redan inhämtade kunskaper kan valideras så att studierna kan kortas.

Forskningen och utredningar visar på vikten av ett kontinuerligt stöd och vägledning för att kortutbildade ska kunna lyckas med sina studier. Den absolut viktigaste framgångsfaktorn är lärarna. Deras kompetens och förståelse för elevernas situation är viktig. För lärare som undervisar kortutbildade är det än viktigare att anpassa lärarsituationen till den studerandes förutsättningar. För staden är kompetensutvecklingen av lärarna avgörande för att lärarna ska vara väl rustade för att möta det ökade elevantalet och delvis nya målgrupper med andra behov. För att möta gruppen kortutbildade och lyckas med gruppen behöver lärare mer specifikt kompetensutvecklas inom språkinläring, vuxenpedagogik och interkulturalitet.

5. Rekommendationer och åtgärder

I detta kapitel ges övergripande rekommendationer och åtgärder utifrån utmaningarna som lyfts fram i föregående kapitel. En viktig utgångspunkt utgör Andreas Fejes underlagsrapport, men också kunskap och erfarenhet inhämtad från verksamheterna som arbetar med kortutbildade i Stockholm.

Gruppen kortutbildade är inte en homogen grupp, och olika personers behov varierar beroende på utbildningsbakgrund. Därför bör hänsyn tas till den enskildes förutsättningar vid utformandet av åtgärder. De flesta åtgärder i detta kapitel vänder sig till målgruppen med väldigt kort utbildningsbakgrund eftersom den gruppen står längst från arbetsmarknaden.

En kommunal långsiktig och sammanhållen satsning med utgångspunkt i forskningen föreslås för att höja utbildningsnivån hos kortutbildade och stärka deras ställning på arbetsmarknaden. För att åstadkomma hållbara insatser och förändringar behöver satsningen vara i samklang med regeringens nya kunskapslyft.

Forskningen om kortutbildade är begränsad och det finns behov av utveckling av arbetssätt och metoder för att möta målgruppen inom vuxenutbildningen. Strukturella och organisatoriska förändringar kräver tid och resurser. Genom en samlad och långsiktig satsning på kortutbildade skulle staden få en möjlighet att skapa genomtänkta strukturer, för att i högre grad lyckas med att rekrytera kortutbildade till studier, få dem att fullfölja studierna och långsiktigt stärka deras ställning på arbetsmarknaden.

Den flexibilitet och valfrihet som finns inom vuxenutbildningen idag passar många, men gör det svårt för de med kortast utbildning att ta sig igenom studierna på ett framgångsrikt sätt. Forskningen lyfter fram kontinuitet, mindre grupper och grupptillhörighet som viktiga och centrala faktorer för att kortutbildade ska lyckas med studierna. Nuvarande system med fortlöpande intagning och ett flertal anordnare försvårar möjligheterna att bedriva undervisning på ett sätt som främjar kontinuitet och grupptillhörighet. Dessutom är ansökan till, och genomförande av, studierna resurs- och tidskrävande. För att skapa önskad förändring behöver både organisation och arbetssätt utvecklas för att på ett bättre sätt möta kortutbildade och deras specifika behov av stöd, lärandemiljö och trygghet.

En fråga som bör prövas är om staden inför nästa upphandling av vuxenutbildning ska lyfta ut gruppen med mycket kort utbildningsbakgrund, för att under några år i egen regi arbeta holistiskt med att bygga upp en kompetens kring framgångsrika arbetssätt i nära samverkan med forskningen. Fram till dess finns insatser som kan samordnas och vidareutvecklas inom gällande system.

Hindren för kortutbildade att söka sig till, och fullfölja, studier är av flera olika slag och en långsiktig satsning på gruppen behöver innehålla en bredd av olika insatser. Här nedan sammanfattas centrala åtgärder inom ramen för några övergripande rekommendationer.

5.1 Få fler kortutbildade att välja studier

För att få fler kortutbildade att välja att studera, behöver befintliga insatser riktade mot målgruppen stärkas och ny arbetsformer och insatser utvecklas. Områden som idag ses som hinder, till exempel försörjning, bör ses över för att göra det möjligt för fler att ta del av vuxenutbildningen. Uppsökande verksamheten, med motivation och information i fokus, samt målgruppsanpassad antagningsprocess är av stor betydelse.

5.1.1 Åtgärd: Etablera ett nära och långsiktigt samarbete med akademien.

Beskrivning: Eftersom forskningen om kortutbildade inom vuxenutbildningen är begränsad bör ett nära och långsiktigt samarbete med akademien etableras för att ta fram kunskap och arbetssätt som bidrar till att utveckla arbetet med målgruppen. Ett samarbete med akademien kan stimulera lärarna och medföra möjligheter till fortbildning öppna möjligheten att prova nya arbetssätt och att forska som en del i arbetet.

Pågående arbete: Arbetsmarknadsnämnden har flera etablerade forskningskontakter inom sina verksamheter att bygga vidare på.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Återkoppling/Uppföljning: Kommunstyrelsen

5.1.2 Åtgärd: Förstärk och samordna den uppsökande verksamheten för att nå flera som står utanför systemet idag.

Beskrivning: För att nå kortutbildade som varken arbetar eller studerar behöver den uppsökande verksamheten utvecklas och struktureras. All uppsökande verksamhet, oavsett målgrupp, bör samordnas.

Pågående arbete: Sedan juli 2011 har arbetsmarknadsnämnden ansvar för det kommunala aktivitetsansvaret för åldersgruppen 16-19 år samverkan med utbildningsnämnden. Uppdraget är att få kontakt med ungdomar som varken arbetar eller studerar för att erbjuda stöd. Sedan 2015 pågår även ett uppsökande arbete riktat till målgruppen 20-29 år. Inom Jobbtorg Stockholm pågår ett uppsökande arbete riktat allmänt till potentiella studerande inom vuxenutbildningen men även riktat till kvinnor med utländsk bakgrund som har en svag ställning på arbetsmarknaden.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Återkoppling/Uppföljning: Kommunstyrelsen

5.1.3 Åtgärd: Etablera ett gemensamt och målgruppsanpassat antagningssystem för kortutbildade.

Beskrivning: Kortutbildade, i synnerhet de med begränsade kunskaper i svenska, behöver mer tid, vägledning och stöd vid antagningen. I ansöknings- och mottagningsprocessen behöver lokaler, öppettider och information på plats utformas på ett sätt och på olika språk för att tillgängliggöra studiemöjligheter. Detsamma gäller information på internet. Resurserna för mottagningen bör ses över och utformas för att möta de kortutbildades behov på ett bättre sätt än idag. Detta inkluderar en stödjande och individanpassad studie- och yrkesvägledning i antagningsskedet. Erfarenheter från bland annat SFI-centrum bör tas tillvara och arbetssätt som fungerar väl bör försäkras. Det ska vara möjligt för den sökande att få information om, samt kunna söka alla kurser som vuxenutbildningen erbjuder, på en och samma plats. Idag har sfi och komvux två olika mottagningar.

Pågående arbete: Arbetsmarknadsnämnden har påbörjat en lokalöversyn.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Återkoppling/Uppföljning: Kommunstyrelsen

5.1.4 Åtgärd: Stärk studie- och yrkesvägledningen.

Beskrivning: För att kunna möta dagens stora flyktinginvandring behöver studie- och yrkesvägledningen inför studier inom sfi förstärkas. I dag är två studie- och yrkesvägledare anställda på sfi-centrum. Kartläggning av utbildningsbakgrund och tidigare yrkeserfarenheter är en del i studie- och yrkesvägledningen. När vägledaren lotsar vidare för en eventuell validering eller ger information om validering av utländska betyg förkortas tiden för inträde på arbetsmarknaden. Rekryterings- och vägledningsprocessen behöver utvecklas med fokus på kontinuitet, trygghet och motivation.

Pågående arbete: Syv-samordnare är tillsatt med uppdrag att samordna studie- och yrkesvägledarna och att leda arbetet med att utveckla studie- och yrkesvägledningen inom arbetsmarknadsnämndens verksamheter. Arbetsmarknadsnämnden har i verksamhetsplan 2016 beslutat om att det ska tas fram ett förslag på hur fler stockholmare kan få tillgång till information och vägledning som gynnar ett livslångt lärande. Ny lagstiftning ställer även högre krav på studie- och yrkesvägledning inom sfi och grundläggande vuxenutbildning. Nämnden har avsatt medel under 2016 för att stärka och utveckla studie- och yrkesvägledningen inom sfi.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Återkoppling/Uppföljning: Kommunstyrelsen

5.1.5 Åtgärd: *Genomför ett pilotprojekt med ett sammanhållet program för kortutbildade där studier och arbetsmarknadsinsatser kombineras.*

Beskrivning: För gruppen kortutbildade visar både forskningen och stadens erfarenheter av olika utvecklingsprojekt att sammanhållna insatser med tydliga mål, start- och slutdatum är viktiga för att målgruppen ska lyckas med sina studier. Ett program för kortutbildade kräver nya undervisningsformer och ska syfta till att inkludera studier och arbetsmarknadsinsatser, som till exempel praktik och anställning. Målet med programmet är att det ska leda till arbete eller vidare studier. I programmet ska den didaktiska utformningen vara anpassad för kortutbildade och utbildningen ska särskilt inkludera läs- och skrivförståelse, matematik samt datoranvändning. De studerande ska kontinuerligt under utbildningstiden ha tillgång till studie- och yrkesvägledning, modersmålstöd, modersmålsundervisning, och hälsoaktiviteter. Stödet ska vara tillgängligt och flexibelt. I ett nära samarbete med arbetsgivare ska den studerande matchas mot arbetsgivare för praktik eller anställning. Syfte och mål med programmet måste vara tydligt för den studerande för att motivera till att fullfölja programmet. Till respektive studerande bör det kopplas en funktion liknande studiehandledare och språkstödjare, för att säkerställa kontinuiteten. Idag erbjuds deltagarna inom vuxenutbildningen dessa stöd inom en rad olika insatser. Insatserna behöver samlas för att på så sätt sätta individen i centrum.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Återkoppling/Uppföljning: Kommunstyrelsen

5.2 Möjliggör för fler kortutbildade att fullfölja studier

För att flera kortutbildade ska klara av sina studier behövs utökad kunskap om målgruppens inlärnin och behov samt behöver olika stödformer som stärker individernas studieteknik, motivation och hälsa utvecklas. Följande åtgärder fokuserar bland annat på kompetensutveckling av lärare, stärkt stöd genom modersmålsstöd samt hälsofrämjande insatser för att förebygga ohälsan hos målgruppen.

5.2.1 Åtgärd: Ta fram ett program för kompetensutveckling av lärarna inom vuxenutbildningen.

Beskrivning: Kompetensutveckling av lärare inom vuxenutbildningen ska bidra till att lärarna utvecklar sin förmåga att möta dagens elevgrupp. Behov av kompetensutveckling kan finnas inom områdena vuxenpedagogik, specialpedagogik, svenska som andraspråk, IKT och interkulturalitet. Attraktiva karriärvägar inom vuxenutbildningen behöver skapas, t.ex. genom möjlighet till forskarutbildning med tillhörande lektorsanställning. I samverkan med etablerade forskningsmiljöer skulle lärare på arbetstid kunna bedriva forskning inom sitt verksamhetsområde för att i förlängningen kunna bidra till att utveckla verksamheten.

Pågående arbete: Arbetsmarknadsnämnden har inlett ett arbete med att definiera läraruppgifterna inom vuxenutbildningen. Arbetet innebär en översyn av lärarnas förutsättningar och kompetens för att klara uppgifterna. I arbetet ska även behov av stöd och kompetensutveckling identifieras.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden i samverkan med akademien

Återkoppling/Uppföljning: Kommunstyrelsen

5.2.2 Åtgärd: Stärk möjligheterna för stöd på modersmål i undervisning samt under praktik.

Beskrivning: För en del av målgruppen är språket ett hinder för lärande och för att tillgodogöra sig information. Inom några av arbetsmarknadsnämndens verksamheter finns idag stöd på modersmål. Detta arbetssätt behöver spridas och anpassas till fler verksamheter. De olika insatserna behöver samlas och en stödfunktion skapas för att möta elevernas olika behov, oavsett om det är under undervisningstiden, i anslutning till praktik eller i början av en anställning.

Pågående arbete: Arbetsmarknadsnämnden har genom Enheten för språkstöd insatser under flera år arbetat med coachning på modersmål. Verksamheten har även en matchningsverksamhet som utvecklats med utgångspunkt från målgruppen nyanlända och kortutbildade. Dessa erfarenheter och resurser bör tillvaratas i

arbetet med att ytterligare utveckla stöd på modersmål.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden.

Återkoppling/Uppföljning: Kommunstyrelsen

5.2.3 Åtgärd: Utveckla användningen av informations- och kommunikationsteknologi (IKT) inom vuxenutbildningen.

Beskrivning: Den digitala utvecklingen i samhället har gått fort och för att kunna ta aktiv del i samhället krävs goda kunskaper i datoranvändning och tillgång till IKT. För att stärka kortutbildades kunskaper i datoranvändning och IKT föreslås att kortutbildade inom vuxenutbildningen ska få undervisning i datoranvändning. Dessutom bör digitala verktyg i högre grad användas i undervisningen, dels för att förbättra de studerandes kunskaper i datoranvändning och IKT, dels i syfte att utveckla undervisningsmetoderna. För att användning av dator och digitala verktyg ska bli en naturlig del i undervisningen och lärandet behöver lärare inom vuxenutbildningen fortbildas i IKT. Ett samarbete med utbildningsnämnden, som har kommit längre inom detta område skulle gynna utvecklingsarbetet.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Återkoppling/Uppföljning: Kommunstyrelsen

5.2.4 Åtgärd: Etablera hälsofrämjande insatser på skolorna för att förebygga ohälsa bland kortutbildade.

Beskrivning: Hälsa är en grundläggande förutsättning för att en individ ska klara sina studier och därigenom stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Ohälsotalen bland kortutbildade vuxna i Stockholm är höga och hälsofrämjande insatser på skolorna är idag begränsade. Hälsofrämjande insatser bör fokusera på förebyggande arbete och utvecklas inom ramen för den långsiktiga utbildningssatsningen för kortutbildade. Insatserna bör innefatta både hälsoaktiviteter och insatser av informativ karaktär för att höja kunskapen om levnadsvanornas påverkan på hälsan. Här finns goda exempel från till exempel landstingets arbete med hälsokommunikatörer.

Pågående arbete: Arbetsmarknadsnämnden har implementerat det europeiska socialfondsprojektet FAMU där hälsa har ingått som en del av insatserna.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden i samverkan med Stockholms läns landsting.

Återkoppling/Uppföljning: Kommunstyrelsen

5.2.5 Åtgärd: Utred möjligheten att utöka valideringen inom ramen för det kommunala uppdraget.

Beskrivning: För att ta tillvara kompetensen, och för att individerna ska få ett tidigare inträde på arbetsmarknaden, bör möjligheten till validering inom alla grundläggande ämnen och kurser inom de utbildningar som kommunen erbjuder utredas. Utredningen bör beakta den problematik forskningen lyfter kring användningen av svenska språket som norm i bedömningen, eftersom bedömningsaktiviteterna fokuserar på sådant som invandrare inte har möjlighet att genomföra på grund av språkliga hinder, snarare än på vad de faktiskt kan.

Pågående arbete: Idag gör validering inom vissa grundläggande ämnen och av vissa yrkesutbildningar.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Återkoppling/Uppföljning: Kommunstyrelsen

5.3 Stärk vuxenutbildningens medborgerliga och demokratiskt uppdrag

Det medborgliga och demokratiska uppdraget inom vuxenutbildningen är viktigt för att stärka elevernas ställning i samhällslivet och bidra till deras personliga utveckling.

5.3.1 Åtgärd: Värdera och tydliggör vuxenutbildningens medborgerliga och demokratiska funktion.

Beskrivning: Inom vuxenutbildningen har arbetsmarknadsorienteringen under senare år varit påtaglig, delvis på bekostnad av den medborgerliga och demokratiska funktionen av utbildningen. För att stärka elevernas kunskap om samhället, sina medborgliga rättigheter och skyldigheter samt för att ge stöd till personlig utveckling behöver vuxenutbildningens demokratiska och medborgliga uppdrag förtydligas.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden.

Återkoppling/Uppföljning: Kommunstyren

5.4 Skapa ekonomiska förutsättningar för fler kortutbildade att vidareutbilda sig

Försörjningsfrågan är avgörande för att möjliggöra för fler kortutbildade att studera inom vuxenutbildningen. Idag är det inte möjligt för en person som uppbär försörjningsstöd eller en annan liknande form av ersättning att studera med bibehållet stöd. Kortutbildade som inte vill finansiera sina studier med studielån blir kvar i arbetsmarknadsinsatser som inte, på samma sätt som studier, leder egen försörjning. Att hitta en alternativ försörjningsform kan förbättra förutsättningarna för målgrupp att vidareutbilda sig under trygga ekonomiska förhållanden och på så sätt stärka sin ställning på arbetsmarknaden.

Finansieringsstöd för utbildning upp till grundskolenivå bör även vara en fråga för staten att utreda, inom ramen för arbetet med att stärka målgruppens förutsättningar på arbetsmarknaden.

5.4.1 Åtgärd: *Utred möjligheten att införa finansieringsstöd upp till grundskolenivå för vuxna utan motsvarande grundskoleutbildning.*

Beskrivning: Idag är grundskolan obligatorisk för barn i Sverige. För de vuxna som inte har deltagit i grundskolan, flyttat hit och inte har sina betyg med sig eller saknar skolbakgrund blir försörjningsfrågan avgörande inför valet att delta i vuxenutbildningen. Denna problematik har lyfts tidigare i flera utredningar. För att förbättra de ekonomiska förutsättningarna för kortutbildade att höja sin kunskapsnivå eller ta del av arbetsmarknadsinriktade kurser bör staden undersöka förutsättningarna för alternativa försörjningsformer för kortutbildade. Försörjningsformen bör utformas så att hänsyn kan tas till den tid som krävs för att slutföra studier motsvarande grundskola eller yrkesutbildning. Många kortutbildade har idag stora svårigheter att klara studier inom vuxenutbildningen på den tid som krävs för att ens vara berättigad till bidragsdelen inom studiemedelssystemet. I ett nästa steg skulle staden kunna se över möjligheterna till studiefinansiering även för vuxenutbildning på gymnasial nivå, med tanke på höga kunskapsnivån som stockholmarna har.

Pågående arbete: Idag finns olika anställningsformer där staden bekostar löner, till exempel ungdomsanställningar, visstidsanställningar etc. En del av dem kombineras med studier. Statliga arbetsmarknadsåtgärder kan idag i viss mån kombineras med studier med bibehållet aktivitetsstöd. Trots dessa försök till

lösningar är studiefinansieringen för personer med kort utbildning fortfarande ett hinder.

Ansvarig: Kommunstyrelsen

Återkoppling/Uppföljning: Kommunstyrelsen

5.5 Förstärk uppföljning och utvärdering

Kunskapen om gruppen kortutbildade i Stockholm, deras etablering på arbetsmarknaden och utveckling i skolan är begränsad. Varje aktör har underlag om gruppen inom ramen för sitt uppdrag och därför saknas en samlad kunskap. Det finns insatser riktade mot målgruppen som utförs av staden men det saknas en samlad kunskap om de olika insatserna och effekter av dem. En systematik kring uppföljning och utvärdering bör därför skapas.

5.5.1 Åtgärd: Utveckla systematisk uppföljning av gruppen kortutbildade i Stockholm stad.

Beskrivning: Genom att skapa en systematik för uppföljning av gruppen får staden en ökad kunskap om målgruppen, dess storlek, vilka områden de bor i, etableringsgrad samt hälsa. Rimligt är att staden vart tredje år gör en analys utifrån ett statistiskt underlag i syfte att följa förändringar över tid. Analyserna ska användas som underlag för att utveckla riktade insatser för att motverka eventuella oönskade förändringar.

Pågående arbete: I arbetet med denna rapport har det tagits fram ett statistiskt underlag om kortutbildade som kan ligga till grund för utveckling av uppföljningsunderlag. Inom arbetsmarknadsförvaltningen finns stöd för uppföljning och analys som skulle kunna göras inför arbetet med underlag till budget.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Återkoppling/Uppföljning: Kommunstyrelsen

5.5.2 Åtgärd: Förstärk uppföljning av målgruppen i stadens verksamheter och motverka avhopp.

Beskrivning: Genom en systematisk uppföljning av kunskapsutvecklingen hos individerna samt avhoppet kan kunskaperna om de kortutbildade i stadens verksamheter stärkas. På så sätt kan staden förbättra analyserna samt styra och stötta enheterna/skolorna i deras utvecklingsarbete. Idag är det svårt att få tillgång till uppgifter på en övergripande nivå över andelen kortutbildade som är inskrivna i olika verksamheter. Avhoppet registreras, men det görs ingen sammanställning eller analys som sedan kopplas till utvecklingsarbetet riktat mot målgruppen. Arbetsmarknadsnämnden som huvudman för skolorna bör ta en mer aktiv roll gällande uppföljning av elever som inte gör några

framsteg, främst inom sfi, för att ställa högre krav på skolorna att utreda eleverna och stötta dem i sin utveckling.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Återkoppling/Uppföljning: Kommunstyrelsen

5.6 Stärk samverkan med Arbetsförmedlingen

Samverkan mellan myndigheter och olika aktörer upplevs idag som ett stort hinder för genomförandet av insatser och kontinuitet i individens planering. Inom området arbete och försörjning är Arbetsförmedlingen en självklar partner i arbetets genomförande.

5.6.1 Åtgärd: *Inled en dialog med Arbetsförmedlingen om att ingå ett partnerskap för samverkan kring ett program för kortutbildade.*

Beskrivning: Genom ett närmare samarbete med Arbetsförmedlingen kan kortutbildade genomföra sina insatser och studier i lugn och ro utan att behöva ryckas från den ena insatsen till den andra. För att det ska vara möjligt att skapa och lyckas med ett program för kortutbildade behöver Arbetsförmedlingen vara en samarbetspart. Ett program för kortutbildade skulle även kunna inkludera kortutbildade personer som innefattas av etableringen för att korta deras väg till egen försörjning.

Pågående arbete: En ny lokal överenskommelse mellan staden och Arbetsförmedlingen är på väg att tas fram. Det finns goda förutsättningar att inleda en dialog med Arbetsförmedlingen om ett partnerskap.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden

Återkoppling/Uppföljning: Kommunstyrelsen

Bilaga

1. Kortutbildade och vuxenutbildning – en kunskapsöversikt, Fejes, Andreas
2. Kortutbildade i Stockholms stad – En kartläggning av gruppen och dess etablering på arbetsmarknaden, Sweco

Litteraturförteckning

Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2015 Stockholms län – Prognos för arbetsmarknaden 2016 (2015). Rapport från Arbetsförmedlingen.

Arbetsmarknadsutsikterna våren 2015 Prognos för arbetsmarknaden 2015-2016 (2015). Rapport från Arbetsförmedlingen.

Dahlin, Hilda (2015) Insatser för kortutbildade. En sammanställning från Arbetsmarknadsförvaltningen i Stockholm stad.

Fejes, Andreas (2015), Kortutbildade och vuxenutbildning – en kunskapsöversikt.

Införandet av ett system för prova-på-studier för personer med försörjningsstöd (2015). Dnr 3.1.2-274/2015. Nämndärende från Socialnämnden i Stockholms stad.

Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå – en översyn för ökad individanpassning och effektivitet (2013). SOU 2013:20.

Kortutbildade i Stockholms stad – En kartläggning av gruppen och dess etablering på arbetsmarknaden (2015). Rapport från Sweco.

Kortutbildade utlandsfödda – Skolplikt för integration och etablering (2015). Rapport från Almega.

Kvalitetsrapport för kommunal vuxenutbildning 2013/2014 (2015), Rapport från Arbetsmarknadsförvaltningen i Stockholms stad.

Långtidsutredningen 2015. SOU 2015:104

Nilsson, Tinna (2015) Stadens uppsökande verksamhet för fler kortutbildade till studier. Rapport från Arbetsmarknadsförvaltningen i Stockholms stad.

Nilsson, Tinna och Bernergård, Cathrine (2014), Projekt SYVaktiv - För en mer aktiv, uppsökande och tillgänglig studie- och yrkesvägledning i Stockholms stad. Rapport från Arbetsmarknadsförvaltningen i Stockholms stad.

Paldanius, Sam (2014), Sär-skild folkhögskolepedagogik? Erkännandets didaktik i Folkhögskolor. Rapporter i pedagogik 20. Örebro universitet.

Personalbehovsprognos – Stockholms stad för åren 2015-2024 (2015). Rapport från Sweco.

Rätt till behörighetsgivande utbildning inom komvux (2015). Ds 2015:60.

Silo, Pirkko, Truvered, Linda (2013), Att välja, inleda och fullfölja vuxenutbildning - Förutsättningar för fler aspiranter att studera. Rapport från Arbetsmarknadsförvaltningen i Stockholms stad.

Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer (09:1127) (2009), Rapport från Skolverket.

Verksamhetsberättelse 2015, Dnr AMN 2015-0013.01.02. Arbetsmarknadsnämnden i Stockholms stad

Välja yrke (2015). SOU 2015:97.

Ökad individanpassning – en effektivare sfi och vuxenutbildning (2014). Prop. 2014/15:85.

